

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Sākumizglītības skolotājs

VIKTORIJA, ĶĪBERE

**3-4 gadus vecu bērnu fonemātikskās dzirdes pilnveidošana,
izmantojot didaktiskās spēles**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Lektore
Akadēmiskais amats

Mg. paed.
Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Egija Laganovska
Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2024

ANOTĀCIJA

Darba tēma: 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes pilnveidošana, izmantojot didaktiskās spēles.

Darba autore: Viktorija Ķībere

Darba zinātniskā vadītāja: Mg. paed. Egija Laganovska

Pētījuma mērķis: teorētiski analizēt un empīriski pamatot didaktisko spēļu izmantošanas iespējas 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes pilnveidei.

Pētījuma objekts: 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes attīstība.

Pētījuma priekšmets: didaktisko spēļu izmantošana fonemātiskās dzirdes pilnveidošanai 3-4 gadus veciem bērniem.

Pētījuma hipotēze: fonemātiskā dzirde 3-4 gadus veciem bērniem pilnveidojas, ja tiek izmantotas didaktiskās spēles.

Darba teorētiskajā daļā tiek analizēta literatūra, kas apraksta 3-4 gadus vecu bērnu attīstību, fonemātiskās dzirdes priekšnoteikumus, būtību un pilnveides iespējas, kā arī spēli, kā metodi bērna attīstībā pirmsskolas vecumā. Pētījuma teorētiskajā daļā izmantotas I. Miltiņas, S. Tūbeles, D. Dzinteres, I. Stangaine V. Golubinas, G. Svences, I. Puškareva, A. Šponas, un citu autoru teorētiskās atziņas.

Darba praktiskajā daļā tika veikts pētījums par fonemātiskās dzirdes pilveidi 3-4 gadus veciem bērniem. Lai sekmīgi veiktu pētījumu, tika izstrādāti trīs kritēriji:

- Skaņu atšķiršana;
- Elementārā fonemātiskā analīze;
- Fonemātiskie priekšstati.

Darba struktūra – ievads, latviešu un angļu anotācijas, 3 nodaļas, nobeigums, secinājumi, 57 izmantoto avotu un literatūras, 20 attēli, 7 tabulas, 2 pielikumi. Darba apjoms – 56 lappuse.

Atslēgas vārdi: didaktiskā spēle, fonemātiskā dzirde, koriģējoši attīstošā darbība, 3-4 gadus veci bērni, pirmsskola

ANOTATION

Title of the paper: Phonematic hearing development for 3 – 4 years old children using didactic games.

Author of the paper: Viktorija Ķībere

Consultant of the paper: Mg. paed. Egija Laganovska

Aim of the paper: to theoretically analyse and empirically justify the use of didactic games for the improvement of phonemic hearing in 3-4 year old children.

Research object: development of phonemic hearing in 3-4 year old children.

Subject of the paper: the use of didactic games for the development of phonemic hearing in 3-4 year old children.

Research hypothesis: phonemic hearing in 3-4 year old children improves with the use of didactic games.

The theoretical part of the paper: analyses the literature describing the development of 3-4 year old children, the prerequisites, nature and possibilities of improvement of phonemic hearing, as well as play as a method of child development in preschool age. The theoretical part of the study uses theoretical insights of I. Miltina, S. Tūbeles, D. Dzinteres, I. Stangaine, V. Golubina, G. Svence, I. Puškarevs, A. Špona, and other authors.

In the practical part of the paper a study was conducted on the development of phonemic hearing in 3-4-year-old children. In order to carry out the study successfully, three criteria were developed:

- Distinguishing sounds;
- Elementary phonemic analysis;
- Phonemic awareness.

Content of the paper - introduction, English and English annotations, 3 chapters, conclusion, 57 sources and literature, 20 images, 7 tables, 2 attachments. The volume of the work – 56 pages.

Keywords: didactic game, phonemic hearing, remedial-developmental activity, 3-4 year old children, pre-school.

SATURS

Ievads.....	5
1. Bērna attīstības raksturojums 3-4 gadu vecumā.....	7
2. Fonemātiskās dzirdes jēdziens un tās attīstības raksturojums pirmsskolas periodā	15
2.1. Fonemātiskās dzirdes attīstības 3-4 gadus veciem bērniem teorētiskie pamati.....	16
2.2. Spēļu izmantošana fonemātiskās dzirdes pilnveidē.....	17
3. Pētnieciskā/praktiskā daļa.....	24
3.1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu apraksts.....	24
3.2. Pētījuma praktiskās daļas apraksts.....	25
3.3. Koriģējoši attīstošā darbība fonemātiskās dzirdes pilnveidei.....	31
3.4. 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes pilnveides iegūto rezultātu analīze...	37
Secinājumi.....	47
Literatūras un avotu saraksts.....	48
Pielikumi.....	51

IEVADS

Valoda un runa bērnam attīstās no dzimšanas brīža, to dzirdot un atdarinot. Bērna valodas un runas attīstību var ietekmēt daudz dažādi faktori – fiziskā, kognitīvā, emocionālā attīstība, kā arī to ietekmē vide, kurā bērns aug. Valoda bērnam ir visapkārt, tā palīdz cilvēkiem sazināties vienam ar otru. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai bērnam attīstītos skaidra un saprotama runa.

Valodas apguve mazam bērnam ir liels solis viņa turpmākajā attīstībā. Pasaulē ir daudz dažādu valodu, katrā no tām ir tūkstošiem atšķirīgu vārdu. Bērns piedzimst, nezinot, kura no pasaules valodām viņam būs jāapgūst. Ja viņš piedzimst Brazīlijā viņam būs jāmacās portugāļu valoda, ja Dienvidāfrikā kāda no 11 oficiālajām valodām, bet, ja viņš piedzimst divvalodīgā ģimenē, tad viņa uzdevums ir vēl sarežģītāks, viņam vienlaicīgi būs jāapgūst 2 valodas. Nozīmīgu lomu cilvēka personības attīstībā veido dzimtā valoda.

Pirmsskolas vecumā bērns piedzīvo lielas pārmaiņas – no maza zīdaiņa izaug par bērnu, kas gatavs doties uz skolu. Šajā posmā bērns mācās staigāt, runāt, veidot atiecības ar apkārtējiem un izprast pasauli. 2–4 gadu vecumā bērns attīsta leksikas un gramatikas prasmes. Bērnu runa ir atšķirīga, to ietekmē dažādi faktori. Bērniem līdz 8 gadu vecumam motorās runas prasmes joprojām var būt nenobriedušas, taču skolas vecumā saprotamībai vajadzētu būt aptuveni 100% (Tomasello, 2003).

Bērniem runas un valodas attīstība noris atšķirīgi, tāpat kā bērna vispārējā attīstība ir individuāls process. Ar valodas attīstības problēmām saskaras aptuveni 7% pasaules iedzīvotāju (Forrest, Gibson, Halligan, & Clair, 2020). Aptuveni 16 % bērnu saskaras ar kavētu valodas apguvi pirmsskolas vecumā, aptuveni pusei no šiem bērniem ir pastāvīgas grūtības (Rosenbaum, Simon, 2016). Latvijā 2020./2021. mācību gadā ar valodas traucējumiem pirmsskolas izglītības iestādēs bija 2365 bērni (CSP, 2021).

K. Smita un L. Strika norāda, ka 80% trīsgadīga bērna runa ir saprotama (Smita, Strika, 1998). Autorei ikdienā, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, izveidojies priekšstats, ka daudzu bērnu runa nav saprotama, vai ir saprotama tikai pašiem tuvākajiem. Vecāki mēdz runāt “bērnu valodā”, tādējādi atbalstot bērna nepareizo runu. Bērns mācās no mūsu runas (Irbe, Lindenberg, 2014).

Nepareiza runa var būt arī saistīta ar to, ka bērni nepareizi sadzird kādu skaņu un līdz ar to, šo skaņu arī nepareizi atkārto. Nespēj noteikt, pazīt, atšķirt nevalodas skaņas, ko ikdienā dzird. Savukārt vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam ir grūtības diferencēt līdzīgi skanošos

līdzskaņus, piemēram, T-D, P-B, K-G, S-Z, Ķ-Ģ u.tml., kā arī īsos garos patskaņus – A-Ā, E-Ē, I-Ī, U-Ū. Šo grūtību iemesls bieži ir fonemātiskās dzirdes nepietiekama attīstība. Fonemātiskā dzirde attīstās reizē ar valodu un runu, tās savā starpā ir cieši saistītas. Fonemātiskā dzirde, vēlāk arī fonemātiskā uztvere veidojas un attīstās pirmsskolas vecumā, kad visstraujāk attīstās pareiza runa un skaņu izruna (Tūbele, 2008).

Pirmsskolas skolotājiem, vecākiem, pilnveidojot 3-4 gadus vecu bērnu valodas attīstību, jāpievērš uzmanība arī fonemātiskās dzirdes attīstībai. Autore, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, ir pamanījusi plaisu valodas attīstības mācību jomā, ļoti maz tiek pieminēta fonemātiskās dzirdes, uztveres attīstīšana, pilnveidošana. Šis uzdevums ir atstāts vairāk logopēda ziņā. Pieejamie materiāli, literatūra ir veidoti logopēda darbam.

Savā darbā autore vēlas apkopot didaktiskās spēles, atbilstošas 3-4 gadīgu bērnu vecumam, kas pilnveidos fonemātisko dzirdi.

Pētījuma objekts: 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes attīstība.

Pētījuma priekšmets: didaktisko spēļu izmantošana fonemātiskās dzirdes pilnveidošanai 3-4 gadus veciem bērniem.

Pētījuma mērķis: teorētiski analizēt un empīriski pamatot didaktisko spēļu izmantošanas iespējas 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes pilnveidošanā.

Pētījuma hipotēze: fonemātiskā dzirde 3-4 gadus veciem bērniem pilnveidojas, ja tiek izmantotas didaktiskās spēles.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par 3-4 gadu vecu bērnu vecumposmu īpatnībām, 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes attīstību, didaktisko spēļu izmantošanu fonemātiskās dzirdes pilnveidošanā;
2. Raksturot 3-4 gadīgu bērnu attīstību saistībā ar pētāmo tematu;
3. Empīriski pārbaudīt didaktisko spēļu izmantošanas iespējas pedagoģiskajā procesā pirmsskolā fonemātiskās dzirdes pilnveidošanā;
4. Analizēt iegūtos datus un izstrādāt secinājumus.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā: pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze.
- Empīriskās: Valkas novada pirmsskolas izglītības iestāde „X”, pētījumā piedalās divpadsmit 3-4 gadus pirmsskolas vecuma bērni.

1. BĒRNA ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS 3-4 GADU VECUMĀ

Cilvēka attīstība ir nepārtraukts process, kurā izteiktas augšanas kvantitatīvas pārmaiņas periodiski nomainās ar straujākām kvalitatīvām organisma struktūras un funkciju pārmaiņām. Attīstība attīstās visas dzīves garumā (Špona, 2006).

Ikviens cilvēks, arī bērns ir individuāls. Cilvēki ir līdzīgi, bet tomēr atšķirīgi. Katram ir savas individuālas iezīmes fiziskajā, kognitīvajā, emocionālajā un sociālajā attīstībā. Bērna individuālās attīstības iezīmes ir neatraujami saistītas ar viņa vecumposmu. Attīstības psiholoģijā pirmsskolas vecumposma bērnu attīstība iedalīti 3 stadijās, ņemot vērā viņu vecumu – zīdains (0-1), agrā bērnība (1-3), pirmsskolas vecums (3-6 vai 7gadi) (Svence 1999; Puškarevs 2001). Pirmsskolas vecumposms ir ļoti apjomīgs, bērna attīstībā notiek liels lēciens. Tāpēc autore šo vecumposmu sadalīs, mūs interesē bērna attīstība 3-4 gadu vecumā. Šajā nodaļā autore aplūkos bērna vispārējo attīstības norisi.

Valsts izglītības satura centrs izstrādājusi vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai, kurās tiek aplūkota bērnu attīstības norma dažādos attīstības posmos (Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai, 2013) (sk. 1.1. tabulu).

1. 1. tabula. Bērna attīstība 3-4 gadu vecumā

Kustību attīstība	Roku un pirkstu veiklība	Valoda	Uztvere un domāšana	Sociālā attīstība	Emocionālā attīstība
Labi rāpjas. Uz kāpj/nokāpj pa trepēm pārmaiņus solī. Skrien. Brauc ar trīsriteni, minot pedāļus.	Uzzīmē apli, vertikālu un horizontālu līniju ar krītiņu vai zīmuli. Šķir lapas grāmatā. Uzceļ torni no vismaz 6	Saprot lielāko daļu no sacītā. Atpazīst un var nosaukt lielāko daļu no priekšmetiem savā tuvākajā apkārtnē.	Pazīst vismaz 3 krāsas. Var sašķirot 3 ģeometriskas formas. Var salikt attēlu no 3-4 gabaliem. Var parādīt attēlam	Atdarina pieaugušos un rotaļu biedrus. Izrāda patiku pret pazīstamiem rotaļu biedriem. Spēlē spēj	Brīvi pauž pieķeršanos spēj paust dažādas emocijas. No 3 gadu vecuma spēj uz īsu laiku būt šķirts no vecākiem.

Noliecas un paceļ kaut ko nepakrītot	klucīšiem.	Var pateikt kā viņu sauc un cik viņam gadu. Runā 4 vai 5 vārdu teikumus. Lieto vārdus: es, tu, mēs.	atbilstošu priekšmetu telpā.	sagaidīt savu kārtu.	
--------------------------------------	------------	---	------------------------------	----------------------	--

Jāatceras, ka visas šīs bērnu attīstības iezīmes 3-4 gadu vecumā ir nosacītas. Bērnu attīstība var norisināties atšķirīgi, ko var ietekmēt ģenētika, sociālekonomiskie, vides un citi faktori. Taču novirzei no šīm normām nevajadzētu būt lielām.

Fiziskā attīstība. Šajā attīstības posmā turpinās bērna augšanas process. Bērns aug garāks, palielinās ķermeņa svars. 3-4 gadu vecumā bērna garums vidēji ir 100 cm. Salīdzinot ar iepriekšējiem posmiem, šajā posmā bērni aug lēnāk (Geske, 2005). G. Svence uzskata, ka šajā posmā bērniem raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt uz vienas kājas, lēkt lieliem lēcieniem uz priekšu, balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus un rāpties pa stieņiem. Tāpēc pirmsskolas vecuma bērnus iesaista dažādās sporta nodarbībās. Zēniem pirmsskolas vecumā ir labāk attīstīti lieli muskuļi un viņi ir izturīgāki, bet meitenēm labāk attīstīta sīkā muskulatūra un viņas ir mierīgākas un precīzākas (Svence, 1999).

Kognitīvā attīstība sevī ietver sajūtas, uztveri, uzmanību, atmiņu, iztēli, runu, domāšanu, kā arī šo izziņas procesu integrāciju, izmaiņas un attīstību” (Rutka, 2012, 17). Ž. Piažē ir izdalījis kognitīvo attīstību 4 stadijās:

- sensomotorā (no dzimšanas līdz 1,5 gadiem),
- pirmsoperacionālā (1,5-7 gadiem),
- konkrēto operāciju stadija (7-12 gadiem),
- formālo operāciju stadiju (no 12 gadiem).

Balstoties uz Ž. Piažē iedalījumu, autore bērnu pētāmais vecums atbilst pirmsoperacionālajai stadijai, kas dalās divos periodos:

- prekonceptuālais periods (2-4 gadi);
- intuitīvais periods (4-7 gadi) (Puškarevs, 2001).

Ž. Piažē ir uzsvēris, ka pirmsoperāciju stadijā bērnam vēl jo projām ļoti raksturīgs ir egocentrisms. Bērns domā, ka to, ko viņš saskata no sava redzes punkta, redz arī citi. Šai stadijai galvenā pazīme ir simbolu izmantošana, vārdu kā simbolu apguve. Bērns vispirms simbolus apgūst atdarināšanas procesā, tad reproducē darbības, kuras iepazinis pagātnē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu un lomu rotaļās. Turpina veidoties "iekšējās uztveres shēmas", kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns redz to, kas viņam ir būtisks (Piažē, 2002).

Uztveres attīstība. G. Svence norāda, ka šajā periodā turpina veidoties "iekšējās uztveres shēmas", kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres tēlā redz to, kas viņam ir būtisks, mācās veidot lietu kopsakarības pēc būtiskajām pazīmēm. Uztveri var raksturot kā izziņas procesu, kas izpaužas kā tiešs priekšmetu, parādību un notikumu atspoguļojums apziņā ar redzes, dzirdes, taustes un citu maņu orgānu palīdzību saistībā ar noteiktu atspoguļotā pazīšanu un izpratni. G. Svence ir apskatījusi četras uztveres formas:

- *Redzes uztvere* autores pētāmajā vecumposmā bērniem jāattīsta īpaši. 4 gadu vecumā bērnam jāprot nosaukt pamatkrāsas.
- *Priekšmeta formas uztvere.* Bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar citu priekšmetu īpašībām. Bērnam patīk praktiskā darbība un eksperimenti, lai izzinātu priekšmetu īpašības. Grūtības var radīt nosaukt kādu konkrētu jēdzienu, tāpēc to var aizstāt ar sadzīvē vai apkārtējā vidē sastopamu priekšmetu.
- *Telpas uztvere.* Sākumā telpasuztveres attīstībā liela nozīme ir sensomotoriem priekšstatiem – iespējām aptaustīt un redzēt. Vēlāk vārdiskajiem apzīmējumiem – tur, te, tuvu, tālu. Uztveres pilveidošanā palīdz attēlu aplūkošana un apguve.
- *Laika uztvere* saistīta ar parādību ilgumu, ātruma un secības atspoguļojumu, taču šajā vecumā bērnam laiks un tā apzīmējošie jēdzieni ir abstrakti un neskaidri jēdzieni, līdz brīdim, kad bērns savieno vārda abstrakto nozīmi, ar uztveres tēlu (Svence, 1999).

Atmiņas attīstība. Atmiņa ir psihisks process, kas nepieciešams, lai bērns spētu intelektuāli attīstīties. Atmiņa ir ļoti svarīga, ar tās palīdzību cilvēks spēj uzkrāt zināšanas un var tās izmantot pēc vajadzības. Bērns šajā vecumā labi atceras darbības, vietas, kur pats ir piedalījies, īpaši, ja tas ir šķitis viņam interesants. Ē. Kalvāns min, ka šajā vecumā atmiņai ir netīšs raksturs, tas nozīmē, ka viņam nav mērķa kaut ko apzināti iegaumēt, bet tas izdodas, pateicoties pozitīvām emocijām, un viņam interesējošām darbībām un tēliem (Kalvāns, 2018).

G. Svence norāda, ka atmiņa attīstās no netīšās un tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu (Svence, 1999). A. Ļubļinska skaidro, ka pirmsskolas periodā bērniem attīstās trīs dažādu veidu atmiņas:

- *Dzirdes un redzes (tēlainā) atmiņa* veido pirmsskolas vecuma bērna atmiņas galveno saturu. Priekšstati par apkārtējiem cilvēkiem, viņu darbībām, par sadzīves priekšmetiem, par augļiem un kokiem. Agrīnie priekšstati atklājas darbības veidos, bērnu zīmējumos. Kļūdas liecina, ka bērnam ir nepareizi priekšstatu tēli.
- *Verbālā atmiņa*, tā ir vārdiskā materiāla saglabāšana un atveidošana, sāk funkcionēt otrajās dzīves gadā. Bērna atmiņu raksturo gan tas ko viņš iegaumē, gan arī tās sakarības uz kurām viņš balstās. Bērni bieži vien fantazē gan to ko redzējuši, gan to ko dzirdējuši, attēlojot dažādās lomu spēlēs. Bērns nespēj noteikt to brīdi, kad savās izdomās vai pasakās, kur viss ir iespējams, drīkst novirzīties no īstenības.
- *Kustību atmiņa* jeb *motoriskā atmiņa*. Kustību atmiņai ir milzīga nozīme pirmsskolas vecuma bērna attīstībā. Uz tās pamata veidojas iemaņas. Pirmsskolas vecuma bērniem atsevišķas kustības kļūst par iemaņām, piemēram, iešana, mazgāšanās, ar karoti ēdot, pogu aizpogāšana. Veicot vairākas reizes vienu un to pašu darbību, rezultātā paliek vajadzīgās kustības (Ļubļinska, 1979).

Domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Par to liecina, bērnu “kāpēcīša” vecums. Šajā vecumā bērnam attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā. Tomēr pirmsskolas vecuma bērnam ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana (Svence, 1999). Verbāli loģiskā domāšana ir sarežģītāks domāšanas veids, pirmsskolas vecumā bērni spēj ievērot līdzības starp dažādiem objektiem, taču viņiem vēl trūkst spējas veidot vispārīgas kategorijas

Runas attīstība pirmsskolas vecumā pāriet jaunā kvalitātē. Strauji pieaug vārdu krājums – no 300-4000 vārdiem. Bērns apgūst runas gramatiskās formas un jaunus abstraktus jēdzienus. Bērna runa mainās no egocentriskās uz dialoga, konteksta runu – viņš mācās izprast cita cilvēka domas un runas iekšējo loģiku.

Vecumā no 2 līdz 5 gadiem bērnu valodā konstatējama morfosintaktisko normu apguve elementāros teikumos, kam seko pakāpeniska pāreja uz sarežģītāku teikumu struktūru konstruēšanu (Tomasello, 2003).

I. Miltiņa uzsver pieaugušā lomu, kā runas paraugu bērna runas attīstībā, pieaugušais kā sarunu biedrs ir tas, kas ar savu runas paraugu ne tikai nodrošina, bet arī vienlaicīgi aktivizē (bērna runas labošana, papildināšana u.c.) bērna izteikšanās kvalitāti (Miltiņa, 2005). Autore apskatīja runas un valodas raksturojumu 3-4 gadus veciem bērniem. S. Tūbele

minējusi, ka ir svarīgi noteikt, kādā runas attīstības posmā bērns atrodas, lai salīdzinātu ar vispārējiem valodas attīstības kritērijiem attiecīgajā vecumā. Autore piekrīt S. Tūbeles domām, ka viens no pilnīgākajiem ir K. Smitas un L. Strikas sniegtais apkopojums, jo tajā bērna attīstība skatīta kopsakarībās un dotas gan receptīvās (valodas sapratne), gan ekspresīvās (aktīvās) valodas izpausmes (Tūbele, 2019) (sk. 1. 2. tabulu).

1.2. tabula. Valodas normālas attīstības kritēriji 3-4 gadu vecumā

Vecums	Receptīvā valoda	Ekspresīvā valoda
3 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • Saprot aptuveni 900 vārdus • Klausās stāstījumu 20 minūtes ilgi • Saprot jēdzienus – <i>uz, iekšā, zem, liels, mazs</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Vārdu krājums ap 500 vārdu • 80% runa ir saprotama • Teikums satur teikuma priekšmetu, izteicēju un papildinātāju (vidēji teikums sastāv no 3 līdz 4 vārdiem) • Skaita bērnu pantiņus • Rotaļājas ar skaņām vārdos vai zilbēm, kurām nav jēgas (dindan, misis – musis) • Teikumos izmanto nē/nav • Atbild uz vienkāršiem jautājumiem, kas sākas ar “kas”, “ko”, “kur”, “cik”, “cik daudz” • Atbild uz vienkāršiem jautājumiem “Kas tas ir?” • Atbild uz jautājumiem “jā/nē”. • Izmanto īpašības vārdus • Pareizi lieto darbības vārdus pagātnes formā • Lieto ģenitīvu piederības apzīmēšanai • Lieto vietniekvārdus (“es”, “man”, “tu”, “mans”) • Parādās “nē”

3 gadi, 6 mēneši	<ul style="list-style-type: none"> • Saprot 1200 vārdu • Saprot jēdzienus – priekšā/aizmugurē, ciets/mīksts, nelīdzens/gluds, apaļš/stūrainš • Izpilda rīkojumus, kuri ietver 3 darbības vai objektus 	<ul style="list-style-type: none"> • Izmanto 800 vārdu • Teikumos kombinē 4 – 5 vārdus • Uz dod galvenokārt jautājumus, kuri sākas ar „kas” un „ko” • Papildina teikumu ar pēdējo vārdu • Skaita trīs objektus, norādot uz katru • Pareizi lieto lietvārdus daudzskaitlī
4 gadi	<ul style="list-style-type: none"> • Saprot 1500 līdz 2000 vārdu • Saprot „ja ... tad” jēgu • Pazīst vismaz vienu krāsu 	<ul style="list-style-type: none"> • Lieto vietniekvārdus „viņš”, „viņa” • Izmanto saikli „tādēļ ka” • Sāk parādīties jautājumi „Vai bija?”

Tabulas dati liecina par strauju aktīvā, vārdu krājuma pieaugumu 3-4 gadu vecumā, no vidēji 500 vārdiem 3 gadu vecumā līdz pat 800 vārdiem 4 gadu vecumā, pasīvais vārdu krājums palielinās 900 līdz pat 2000 vārdiem.

Lai bērnam bērnam veidotos pareiza runa, svarīga loma ir dzirdei. Ja bērnam ir runas traucējumi, nepieciešams pārbaudīt dzirdi pie speciālista. Pedagoģiski psiholoģiskajā literatūrā ir jēdzieni fonemātiskā dzirde/uztvere. Šos jēdzienus autore aplūkos nākošajā nodaļā.

Uzmanības attīstības nozīme saistīta ar uztveres attīstību. Tā pat kā citām psihiskajām funkcijām bērniem šajā vecumā vēl dominē netīšā uzmanība, bet lēnām notiek pāreja no netīšās uz tīšo uzmanību. Līdzīgi kā pie atmiņas attīstības, arī uzmanības attīstībā ir nozīme bērna ieinteresētībai, tas nozīmē, ka bērna uzmanība ir noturīgāka, ja bērnam par kaut ko ir interese, kā arī tas ir saistīts ar kādu pozitīvu pārdzīvojumu. Pirmsskolas vecumā pakāpeniski attīstās visas uzmanības īpašības – palielinās uzmanības apjoms, spēja sadalīt uzmanību, uzmanība kļūst noturīgāka. Uzmanība ir individuāli nosacīta, tā ir saistīta no centrālās nervu sistēmas darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa (Svence, 1999).

Saskarsmes attīstībai ir ļoti nozīmīga loma bērna attīstībā. Nav iespējama pilnvērtīga bērna attīstība, ja viņam nav pieejama saskarsme ar apkārtējiem. Saskarsme ir cilvēku savstarpējā mijiedarbība, kuras ietvaros īstenojas cilvēku attiecības (Vorobjovs, 2002). Arī I. Puškarevs uzsver, ka bērna attīstības virzītājspēks ir saskarsme ar cilvēkiem (sākumā ar māti),

sensorās darbības, apkārtējās dzīves iespaidi un sociālā vide, kurā bērns atrodas (Puškarevs, 1986). Psihologi uzsver, cik nozīmīga ir bērnu saskarsme rotaļās, jo tā ir vadošā darbība pirmsskolas vecuma bērniem. Tās attīstās no manipulācijām ar priekšmetiem līdz lomu un sižeta rotaļām. G. Svence minējusi, ka bērna spēja ievērot, pašam kontrolēt rotaļas noteikumus, uzskatāma par augstāko pakāpi (Svence, 1999).

Emocionālā attīstībā ir novērojamas vairākas likumsakarības, kas mainās līdz ar vecumu. Kopš dzimšanas bērns ir spējīgs izrādīt emocijas. Ikvienā sabiedrībā eksistē vispārzināmas normas, kas nosaka, cik intensīvi un kādā veidā ir pieņemami paust emocijas. Lai uzvestos atbilstoši šīm normām, bērnam jāiemācās regulēt savas spontānās emocijas. Emociju pašregulācija ir spēja kontrolēt savas emocijas un paust tās atbilstoši sociālajai situācijai (Sebre, Miltuze, 2022). A. Vecgrāve atzīst, ka ikviena bērna attīstība nenorit vienmērīgi, tajā ir gan vieglāki, gan grūtāki periodi. Pirmais grūtais periods ir ap trim gadiem, kad bērns atklāj savu Es, cenšas būt „pats”, pieteikt sevi pasaulei kā personību. Šajā vecumā bērna uzvedība mēdz būt izaicinoša un kaprīza. Bērni ar sliktu uzvedību bieži vien apkārtējiem signalizē, ka viņiem ir vajadzīgs jauns, vecumam piemērots attiecību veids. Izveidojot attiecības, kas nav aizskarošas bērna personībai, cienot viņa individualitāti, taču, arī saglabājot „atļautā – neatļautā” robežu, izdodas uzlabot bērna uzvedību (Vecgrāve, 2005). Arī G. Svence uzsver, ka pirmsskolas vecumā bērniem ir neapvaldītāks raksturs nekā periodā pirms un pēc tā. Novērojamas ambivalentas jūtu izpausmes – vienlaikus bērns var dusmoties un būt līdzjūtīgs, zaudēt paškontroli un palīdzēt kādam. Šajā vecumposmā bieži veidojas konflikti starp „Es gribu!” un „Tā vajag!” (Svence, 1999).

Apkopojot nodaļā aplūkoto, autore secina, ka bērns 3-4 gadu vecumā turpina attīstīties. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana. Atdarinot bērns apgūst sadarbības veidus. Pieaug interese par citiem bērniem, pieaugušajiem, mainās rotaļu veids no manipulatīvās uz lomu un sižeta rotaļu. Caur aktīvām rotaļām bērns attīsta savu ķermeni, dažādas iemaņas un pauž savas emocijas. Spēles noteikumi liek bērnam apzināties. Bērns mācās pārvaldīt savu uzmanību, tiek attīstīta tīšā uzmanība, kas ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem, uzsākot skolas gaitas. Bērna runa veidojas dažādu apstākļu un faktoru ietekmē. Tas, vai bērns labi runās 3-4 gadu vecumā, ir atkarīgs no tā, vai viņam kopš dzimšanas ir pilnvērtīga dzirde, vai ar viņu bieži runā un vai viņam ir motivācija dzirdēto atkārtot. Pirmsskolas vecumā bērnam attīstās runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Bērns mācās runāt, atdarinot, tāpēc pirmsskolas vecumā bērnam ir svarīga saskarsme ar citiem bērniem, pieaugušajiem. Pieaugušajie sniedz bērnam runas paraugu, tāpēc viņiem ar bērnu ir

jārunā pareizā un skaidrā valodā. Lai bērns spētu valodas skaņas, vārdus pareizi uztvert ir nepieciešams attīstīt fonemātisko dzirdi. Autore nākošajā nodaļā apskatīs fonemātiskās dzirdes jēdzienu un tās attīstības raksturojums pirmskolas periodā.

2. FONEMĀTISKĀS DZIRDES JĒDZIENS UN TĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS PIRMSSKOLAS PERIODĀ

S. Kļaviņa norāda, ka valoda ir artikulētu skanisku zīmju sistēma, kas radusies un attīstījusies līdz ar cilvēku un sabiedrību, lai veiktu savus uzdevumus (Kļava, 1997). Sīkākā valodas vienība ir skaņa. Skaņu izrunu bērns apgūst jau savā pirmajā dzīves gadā, sākotnēji tā ir ir guģināšana un lalināšana, tās ir nepatvaļīgi izrunātas skaņas. Tad bērns sāk izmantot aprūpētāju lietotās valodas skaņas (fonēmas). Artikulācija kļūst patvaļīga, mērķtiecīga, un runas orgānu izpildītās kustības sāk atbilst konkrētās skaņas izrunai. Skaņa un kustība apvienojas fonēmas rašanās momentā (Miltiņa, 2005).

Ne visi bērni uzreiz var atdarināt pieaugušo runu precīzi, nespēj izrunāt visas skaņas. I. Miltiņa atsaucoties uz N. Švackinu, kurš to izskaidro ar valodas fonēmu psiholoģisko dabu, proti:

- fonēma rodas tikai saistībā ar valodu;
- fonēma ir skaņa, kas šķir vārdu nozīmes;
- fonēmai piemīt konstantums (nemainīgums);
- fonēmu izrunā patvaļīgi, un tās patvaļīgums izpaužas runas momentā.

Tātad tiek aktivizēta bērna runas dzirde, fonemātiskā uztvere, spēja pēc dzirdes uztvert un atšķirt noteiktas valodas skaņas (Miltiņa, 2005).

Ar vārdu fonemātika saistās vairāki jēdzieni – fonēma, fonemātiskā dzirde, fonemātiskā uztvere, fonemātiskā analīze, sintēze. Šajā nodaļā autore izpētīs pedagoģiskopsiholoģiskajā lietratūrā šos jēdzienus.

Fonēma – valodas skaņu sistēmas vismazākais funkcionālais skaniskais elements, kas spēj mainīt vārda vai morfēmas skanējumu un nozīmi.

Fonemātika – plaša zināšanu joma, kas bez fonētikas un fonoloģijas ietver arī fiziskos, fizioloģiskos un psiholoģiskos runas skaņu veidošanas aspektus.

Fonemātiskā dzirde (*runas dzirde*) – cilvēkam piemītoša smalki diferencēta dzirde, kas nodrošina valodas skaņu uztveršanu, vārda skanējumu veidojošo fonēmu atšķiršanu un pazīšanu.

Fonemātiskā uztvere (runas uztvere) – speciāla prāta darbība fonēmu diferencēšanai un vārda skaņas struktūras noteikšanai.

Fonemātiskā analīze – spēja noteikt, no kurām skaņām sastāv vārds, kādā secībā skaņas ir sakārtotas, un spēja noteikt fonēmu vārda nozīmes atšķiršanas funkcijas, izprast attiecīgās valodas pamata pretstatus utt. Fonemātiskā analīze var būt:

- *vienkārša* – spēja atšķirt skaņu vārdā, kas pirmsskolas vecuma bērniem veidojas spontāni;
- *sarežģīta*:
 - ✓ grūtāk ir noteikt pirmo un pēdējo skaņu vārdā,
 - ✓ vissarežģītākā ir skaņu secības, to skaita un atrašanās vietas noteikšana vārdā (šādu fonemātisko analīzi bērni apgūst, tikai speciāli mācoties).

Fonemātiskā sintēze – prasme veikt attiecīgu prāta darbību, savienojot atsevišķās daļas vienotā veselumā (skaņas – zilbēs, zilbes – vārdos utt.) un pēc tam šo veselumu domās atpazīt (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012).

Psiholoģes A. E. Cunningham un J. Zibulsky, kas pētījušas bērnu agrīno lasītprasmi, fonemātisko izpratni definējušas kā – spēju uztvert skaņas un ar tām manipulēt. Fonemātiskā izpratne ietver četrus skaņas līmeņus: vārda izpratni, zilbju apzināšanos, sākotnējo fonemātisko priekšstatu un fonēmu izpratni (Cunningham & Zibulsky, 2014).

Koļesņikova fonemātisko dzirdi definē kā spēju vai gatavību valodas vienību (fonēmu, zilbju, vārdu) skaņu analīzei. Svukārt, fonemātisko uztveri raksturo par bērna spēju attiecināt skaņu (fonēmu) ar burtu, mācoties lasīt un rakstīt (Koļesņikova, 2007).

Pēc literatūras analīzes, autore secina, ka latviešu valodā lieto jēdzienus – fonemātiskā dzirde/uztvere, gan arī runas dzirde/uztvere. Faktiski apzīmējot vienu un to pašu. Krievu valodā – фонематический речевой слух (dzirde)/восприятие (uztvere), angļu valodā izmanto jēdzienu – phonological awareness (fonemātiskā izpratne). Visiem šiem jēdzieniem kopīga – spēja izdalīt un saprast valodas atsevišķas skaņas.

2.1. Fonemātiskās dzirdes attīstības 3-4 gadus veciem bērniem teorētiskie pamati

Fonemātiskās dzirdes attīstība bērnam pirmsskolas vecumā notiek nepārtraukti. Sākot no dzimšanas brīža tā tiek pilnveidota. Zīdāinis reaģē uz vecāku balsīm, sasaista tās ar konkrēto cilvēku. Literatūrā netiek minēts, kurš ir tas brīdis, kad būtu jāsāk attīstīt fonemātiskā dzirde, process ir nepārtraukts. A. Irbe un S. Lindenbergas ir uzsvērušas, vecākiem, darbojoties ar mazuli ir jārunā. Bērns mācās atpazīt balsis, reaģēt (Irbe,

Lindenberga, 2014). Bērnā veidojas sākotnējie fonemātiskās uztveres priekšstati. Literatūrā ir pieminēts, ka liela nozīme ir apkārtējo runai, darbību komentāriem, līdz ar to bērns mācās valodu, tās nozīmi. Bērnā trijos gados runa mainās no monoloģiskās uz dialoģisko runu, kas nozīmē, ka bērns mācās ieklausīties sarunu biedrā, veidot sarunu, atdarināt citu runātāju.

S. Tūbele un I. Vilka skaidro, ka dzirdes uzmanība ir spēja reaģēt un koncentrēties uz apkārt dzirdamajiem trokšņiem un skaņām, uztvert, no kuras puses tās skan. Runas dzirde nodrošina spēju no apkārt dzirdamajiem trokšņiem un skaņām atšķirt cilvēka runu, kā arī runātā jēgas uztveršanu un saprašanu. Autores uzsver, ka dzirdes uzmanība un runas dzirde ir cieši saistītas ar fonemātiskās uztveres attīstību (Tūbele, Vilka, 2016).

S. Tūbele akcentē, ka latviešu valodā skaņas runas plūjumā izmaina savu skanējumu. Fonemātiskā uztvere ir tā, kas palīdz skaņas atpazīt dažādās pozīcijās un variācijās. Pilnvērtīgi attīstīta fonemātiskā uztvere ir svarīga bērna runas un valodas attīstībā. S. Tūbele norāda, ka, ja fonemātiskā uztvere nav izveidojusies vai tā nav pietiekami attīstījusies, bērnam sākas grūtības burtu apgūvē (Tūbele, 2008).

I. Miltiņa raksta, ka fonemātiskā dzirde attīstās līdztekus skaņu artikulācijas apguvei. Jo sekmīgāk notiek skaņu izruna, jo pilnīgāk notiek tās atšķiršana pēc skanējuma, un otrādi. Fonemātiskā dzirde palīdz veidot vārda kopskanējumu, tā izpratni (Miltiņa, 2017).

Nepietiekami attīstīta fonemātiskā dzirde apgrūtina bērna runas attīstību, kā arī vēlāk būs traucēta lasīšanas un rakstīšanas iemaņu apguve. Bērnā būs grūtības diferencēt ne tikai līdzīgi skanošās skaņas, piemēram p – b, t – d, k – g u.c., bet arī vārdus, piemēram, logs – loks, pile – pīle, rūsa – rūca u.c. Autores līdzšinējā pieredze un literatūras izpēte rāda, ka fonemātiskie procesi bērniem, līdzīgi, kā vispārējā bērnu attīstība, ir individuāla. Šie procesi var atšķirties vienāda vecuma bērniem. Pieaugušajiem, kas runā ar bērnu būtiski apzināties, ka ir nepieciešams palīdzēt bērniem pilnveidot fonemātisko dzirdi. Pirmsskolas vecumā piemērotākais veids kā to pilnveidot ir rotaļas un spēles.

2.2. Spēļu izmantošana fonemātiskās dzirdes pilveidē

V. Golubina, balstoties uz teorētiskiem pamatojumiem, atzīmē, ka bērns attīstās rotaļājoties, darbojoties ar priekšmetiem (Golubina, 2007). Pirmsskolas metodiskajā materiālā skola 2030 uzsvērts, ka pirmsskolā mācību procesu paredzēts organizēt integrētā rotaļnodarbībā visas dienas garumā, un tā ietver gan pedagoga mērķtiecīgi organizētu, gan netieši vadītu rotaļdarbību, gan bērnu brīvu rotaļāšanos. Skolotājs mācīšanās procesā piedāvā

daudzveidīgus uzdevumus un atbalstošus mācību līdzekļus – spēles, konstruēšanas materiālus, rotaļlietas, attēlus (Skola 2030).

Teorētiskajā literatūrā tiek izmantoti vairāki jēdzieni – rotaļa, spēle, rotaļnodarbība. Autore pedagoģiskajā literatūrā izpētīs vai starp šiem vārdiem var likt vienādības zīmi, vai tie tomēr ir atšķirīgas nozīmes vārdi.

Rotaļa – interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000). D. Dzintere un I. Stangaine izsaka līdzīgu viedokli par rotaļu, atsaucoties uz D. Elkoņina un A. Ļeontjeva viedokļiem, dēvējot to par pirmsskolas vecuma bērnu vadošo darbības veidu. Rotaļai ir vairākas pazīmes:

- vadošajā darbības veidā attīstās jauni darbības veidi, piemēram, rotaļā bērns sāk mācīties;
- veidojas jaunveidojumi un pārkārtojas atsevišķas psihiskās funkcijas, piemēram, veidojas radošā iztēle;
- izmainoties bērna attieksmei pret apkārtējo pasauli, izmainās arī rotaļas raksturs, tās kļūst aizvien sabiedriskākas (Dzintere, Stangaine, 2007).

D. Elkoņins, pētot bērnu attīstību, norādījis, ka rotaļāšanās ir bērna dabiska nepieciešamība, lai izpētītu un saprastu pasauli. Tā kā rotaļas un spēles ir neaizstājamas bērna attīstības veicinātājas pirmsskolas vecumā, to izmantošana pedagoģiskajā darbā ir ļoti svarīga.

D. Elkoņins rotaļas iedalījis piecās grupās:

- priekšmetiskās rotaļas;
- sižetu – lomu rotaļas;
- rotaļas ar noteikumiem;
- režisora rotaļas;
- didaktiskās rotaļas – bērns veic noteiktu mācību uzdevumu (Ļubļinska, 1978).

D. Dzintere un I. Stangaine rotaļas iesaka izmantot kā bērna attīstības, mācību, auzdzināšanas līdzekli, minot **rotaļas funkcijas**, kur situācijās tās var izmantot. Autores to atpoguļojušas tabulā, sk. 2.1. tabulu (Dzintere, Stangaine, 2007):

2.1. .tabula Rotaļas funkcijas – bērna pašattīstības sekmētājas

Funkcija	Paskaidrojums
Izglītojošā funkcija	Attīsta bērnu veselumā – vienlaicīgi audzina un māca. Veic sociālo, sensomoto, kognitīvo, kreatīvo funkciju, fizisko – veselības, sagatavo bērnu dzīvei.

Bērna dzīves organizācijas funkcija	Ar rotaļas palīdzību bērns māca sevi “aizņemt”, nodarbināt. Arī pieaugušais rotaļu izmanto kā bērna organizācijas formu – mācībās, pastaigā, svētkos un citur.
Bērna attīstības diagnostikas funkcija	Rotaļā, kā brīvā, bērnam patīkamā un interaktīvā aktivitātē vislabāk redzams bērna kognitīvais un sociāli emocionālais attīstības līmenis, viņa vajadzības, intereses, vērtības.
Terapijas funkcija	Rotaļa bērnu “ārstē” – iepriecina, nomierina, ierosina, nodarbina. To izmanto ne tikai psihoterapeiti, bet arī ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Rotaļa ir arī bērna attīstības korekcijas līdzeklis.

Rotaļas var būt ļoti dažādas, kas pilda vairākas būtiskas funkcijas bērna attīstībā. Tā ne tikai izklaidē un nodarbina bērnu, bet arī izglīto, organizē, diagnosticē un ārstē. Rotaļa ir dabisks un efektīvs veids, kā bērns apgūst pasauli, pilnveido savas prasmes un iemaņas, kā arī risina emocionālas grūtības. Tāpēc ir svarīgi nodrošināt bērniem pietiekami daudz laika un iespēju rotaļāties, kā arī atbalstīt un veicināt viņu rotaļas aktivitātes.

Rotaļa ir instruments, kas veicina bērna aktivitāti un darbošanās vēlmi. Palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli. Rotaļas laikā bērns gan izklaidējas, gan attīsta savas spējas, līdztekus tam viņš netieši mācās. D. Dzintere un I. Stangaine to ir attēlojušas shematiski (sk. 2.1. attēlu).

2.1. attēls. Rotaļas iedarbība uz bērna attīstību veselumā

Spēle – īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva radoša nodarbe, kurai ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs. Tās norise savstarpējās sacensības veidā nodrošina daudzveidīgu, daudzfunkcionālu radošu darbību (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000). Psiholoģijas vārdnīcā spēle raksturota kā rotaļa ar noteikumiem, kur ir savs sižets un galvenais īpatsvars pieder sociālajai mijiedarbībai (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

V. Golubina raksturo līdzīgi spēli un tās būtību, piemētot, ka spēles darbība vienmēr ir produktīva. Grāmatas autore secinājusi, ka bērns līdz trīs gadu vecumam rotaļājas, tad bērns sāk spēlēties un spēlējoties grib sasniegt savu izvirzīto mērķi (Golubina, 2007).

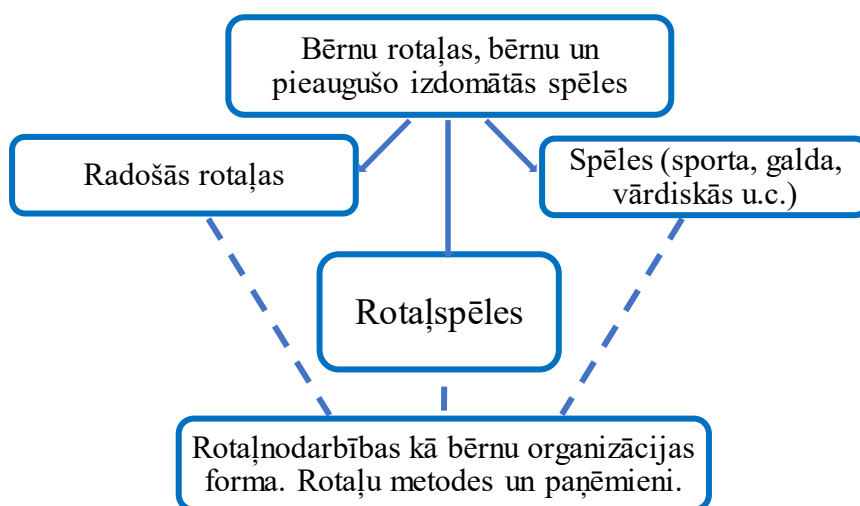
F. Frebels pauž viedokli, ka bērnu **spēles mērķis** trūkst tikai tik ilgi, kamēr šī spēle netiek pedagoģiski vadīta. F. Frebels uzskata, ka vecākiem, īpaši mātēm, kuras galvenokārt nodarbojas ar bērnu audzināšanu, bērnudārzu audzinātājiem bērnu spēles jāorganizē un neuzkrītoši jāvada, lai bērnu aktivitāte, kas atraisās spēles laikā, iegūtu mērķi. Sākumā viens no nozīmīgākajiem mērķiem, kuru pieaugušajiem jāizvirza bērniem, noteikti ir iesāktās darbības pabeigšana. F. Frebels norāda, ka visas pirmsskolas izglītības uzdevums koncentrējas pareizā spēles organizācijā (Frebels, 1986).

V. Golubina ir apkopojusi **spēles funkcijas**:

- Kognitīvā funkcijas ietver prāta un izziņas, kā arī intelekta sfēru, darbojas:
 - ✓ apmācošā funkcija,
 - ✓ attīstošā funkcija – spēles laikā, darbībā attīstās uztvere, iztēle, atmiņa, emocijas, domāšana u.c.
- Sociālās funkcijas – rodas savstarpējo attieksmju sakari, darbojas:
 - ✓ saskarsmes funkcija – rodas jauni vai attīstās savstarpējo attieksmju sakari,
 - ✓ komunikatīvā funkcija – spēļu laikā jānācās sadarboties komandā, tiek pārbaudīti savstarpējo attiecību modeļi.
- Darbības funkcija nosaka motivāciju, kāpēc cilvēki darbojas:
 - ✓ darbības funkcija attīsta un veido interesi, virza uz apzināšanu, mācīšanos,
 - ✓ darbojas imitācijas funkcija, kura māca un sekmē atdarināšanas spēju, kam ir pietiekami liela nozīme cilvēka dzīvē, imitējot izziņa tiek apgūta pēc savas izpratnes,
 - ✓ darbojas radošā funkcija – pieprasa darbošanos, veido jaunrades spēju, nostiprina patstāvību, jo lēmumi spēles gaitā jāpieņem pašam un nekavējoties,
 - ✓ darbojas kompensējošā funkcija – spēles laikā zināšanu trūkumu var kompensēt ar ātru reakciju un veiklību,

- ✓ darbojas salīdzinošā funkcija – bērns var salīdzināt sevi ar citiem, nemanot, neuzspiestā veidā, pats savu apziņu, rodas izpratne par savu kļūdu labošanu vai novēršanas iespēju,
- Rekrēatīvā funkcija – spēles laikā cilvēks atbrīvojas no ikdienas pierastās spriedzes, atslābinās. Spēles emocionālā, fiziskā un garīgā spriedze pārsvarā rada pozitīvas emocijas, spēle sniedz relaksāciju, zūd visas iepriekšējās negācijas, tās nomaina pozitīvas emocijas. Izjūtu nomaīņa sniedz garīgu atpūtu. Darbojas izklaidējošā funkcija (Golubina, 2007).

Lai gan rotaļas un spēles ir cieši saistīti jēdzieni, tām ir katrai savas īpašas iezīmes. Abas ir svarīgas bērnu attīstībā. D. Dzintere un I. Stangaine piedāvā shēmu, kurā attēlota jēdzienu rotaļa, spēle un rotaļnodarbība savstarpējā saistība (sk. 2. 2. attēlu).

2.2. attēls. *Bērnu rotaļas*

Aplūkojot shēmu, varam secināt, ka pirmsskolā atiecībā ar jēdzienu rotaļa lieto dažādus apzīmējumus – radošā rotaļa, spēle, rotaļspēles, didaktiskās spēles, rotaļnodarbības u.t.t. Autore to saprot, ka pirmsskolā visi šie apzīmējumi ir saistīti ar mācību procesu.

Autore aplūkos terminus didaktisks, didaktiska spēle, didaktiskas spēles funkcijas kā arī to, kas jāņem vērā skolotājam, plānojot izmantot didaktisku spēli, kā mācību metodi.

Didaktika. Pedagoģijas apakšnozare, kurā pēta izglītības un mācību procesa teorētiskos pamatus – vispārīgās likumības, mērķus, uzdevumus, saturu, metodes, organizācijas formas, procesa un rezultātu vērtēšanas līdzekļus (Lingvodidaktikas skaidrojošā vārdnīca, 2011).

Didaktiskā spēle ir variatīvi situatīvs didaktisks vingrinājums, kura saturs un apmācošais raksturs ar formas palīdzību ir daļēji aplēpts un kurš paredz datibnieku radošu intelektuālu darbību.

Didaktiskās spēles funkcijas. I. Kāposta, asaucoties uz G. Ščukinas pētījumu rezultātiem, uzsver, ka didaktiskās spēles ir daudzpusīgas un tās veic šādas funkcijas:

1. Spēle veicina audzēkņu izzīņas spēju attīstību.
2. Spēle stimulē audzēkņu darbības radošos procesus.
3. Spēle veicina spriedzes noņemšanu, palīdz atbrīvoties no noguruma.
4. Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu, patīkamu atmosfēru, atbrīvotību, atdzīvina mācību darbību.
5. Spēle veicina mācību intereses attīstību (Kāposta, 1993).

I. Kāpostas viedoklis par didaktisko spēļu funkcijām ir līdzīgs V. Golubinas apkopotajām spēļu funkcijām, bet ir punkti, kas atšķiras. Autore apkopojot didaktisko spēļu funkcijas, secina, ka spēļu iespējas ir neierobežotas. Didaktiskas spēles pamatā būs konkrēts mērķis, šādu spēli, darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem, skolotājs izmanto kā mācību metodi.

Didaktisko spēļu iedalījums. S. Kozlova didaktiskās spēles spēles iedalījusi trīs grupās:

1. *Spēles ar priekšmetiem.* Spēlējot ar priekšmetiem, tiek izmantotas rotaļlietas un reāli priekšmeti. Spēlējoties ar tiem, bērni mācās salīdzināt, noteikt līdzības un atšķirības starp objektiem. Spēles risina uzņēmuma problēmas, klasifikāciju un nosacījumu izvirzīšanu uzdevumu uzstādīšanā.
2. *Galda spēles.* Galda spēles ir interesanta nodarbe bērniem. Tās ir dažāda veida – loto, domino, atmiņas spēles u.c. Spēlēm ir dažādi un attīstoši uzdevumi, kas tiek apgūti, tos lietojot.
3. *Vārdu spēles.* Vārdu spēles ir balstītas uz spēlētāju runu un darbībām. Šādās spēlēs bērni mācās padziļināt zināšanas par priekšmetiem. Bērni patstāvīgi risina dažādas problēmas – aprakstīt objektus, izceļot tiem raksturīgās iezīmes, uzminēt pēc apraksta u.c. (Козлова, 2006).

V. Jonīte akcentē, ka skolotājam organizējot un vadot spēli, jāveicina bērna aktīva domāšana un zinātkāre, radot vēlmi apgūt jaunas zināšanas. Lai to sekmētu, nepieciešams ievērot šādus nosacījumus:

- jāievēro bērna attīstības līmenis;
- jārūpējas par pozitīvi emocionālu atmosfēru;
- jābalstās uz aktīvu domāšanas darbību;

- maksimāli jābalstās uz bērna patstāvīgu darbību.

Spēles organizācijai ir trīs posmi, kuriem tiek izvirzīti uzdevumi:

- spēles sagatavošanas posms, kurā tiek izvirzīts mērķis, kā arī spēles motivācijas veidošana;
- spēles norises posms, kurā notiek izvirzīto mērķu realizācija;
- spēles noslēguma posms, kurā notiek darbību un rezultātu analīze, kā arī secinājumu izdarīšana (Jonīte, 1997).

Autore piekrīt, ka skolotājam, vadot spēli ir jāņem vērā visi trīs spēles posmi, tie visi ir nozīmīgi. Autore ikdienas darbā ir pamanījusi, ka bieži skolotāji, vadot spēli bērniem, aizmirst trešo – noslēguma posmu, kas ir tik pat būtisks, kā sagatavošanas un spēles norises posms. Būtiski pēc spēles ir noskaidrot cēloņus, kas noveda pie konkrētā spēles iznākuma, pievēršot uzmanību pieļautajām kļūdām un neveiksmēm.

Spēles efektivitāte ir saistīta ar to, ka tā iespaido tās spēlētājus, no tā izriet spēļu loma bērna attīstībā – gan fiziskajā, gan garīgajā (Rauch, 2003). Spēle ir ne tikai efektīva, bet arī patīkama un dabiska mācību metode pirmskolas vecuma bērniem. Tā palīdz bērniem attīstīties vispusīgi un sagatavoties turpmākajām skolas gaitām.

Analizējot rotaļas un spēles definīcijas un to pazīmes, autore secina, ka tās šķiet līdzīgas, bet šie jēdzieni nav sinonīmi. Rotaļa vairāk ir bērna brīva darbība, bet spēlei ir noteikumi un mērķis. Rotaļas un spēles ir piemērotas pirmskolas vecuma bērniem, bet tām ir atšķirīgas īpašības un funkcijas. Aplūkojot spēļu funkcijas, var secināt, ka tās mērķtiecīgi var izmantot mācību procesā. Skolotājam, izvēloties spēles, jāņem vērā grupas vecumposms un bērnu individuālās attīstības iezīmes. Ja spēli skolotājs izvēlas kā mācību metodi, tai ir jābūt interesantai, tā nedrīkst būt pārāk vienkārša, kā arī tā nedrīkst būt pārāk sarežģīta. Spēlei vienlaicīgi ir jābūt gan izaicinošai, gan sasniedzamai. Bērnam pēc spēles spēlēšanas ir nepieciešama refleksijas fāze, kad bērniem ir iespēja izvērtēt savu pieredzi, spēles rezultātus.

Autore nākošajā nodaļā apskatīs spēļu izmantošanas iespējas fonemātiskās dzirdes pilveidē.

3. PĒTNIECISKĀ/PRAKTISKĀ DAĻA

3.1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu apraksts

Pētījums tika veikts Valkas novada X pirmsskolas izglītības iestādes 3-4 gadīgu bērnu grupā laika posmā no 2024. gada maija līdz 2024. gada oktobrim. Pētījumā piedalījās 12 bērni.

Veicot empīrisko pētījumu, tika izmantotas datu vākšanas metodes – dokumentu analīze, pedagoģiskā novērošana, bērnu runas izpēte, koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība, rezultātu apstrāde un analīze.

Katra pedagoģiskā pētījuma metode ir balstīta uz zinātniski pamatotām un praksē pārbaudītām atziņām (Žukovs, 1998). Dokumentu izpēte. Šajā metodē ietilpst pieejamo dokumentu izpēte. Metode tiek izmantota kopā ar citām datu vākšanas metodēm (Albrehta, 1998). Pirmsskolas izglītības iestādē, saistībā ar bērnu, pieejamie dokumenti – veselības karte (veidlapa Nr.026/u), bērna personas lieta, e-klase u.c.

Dž. Kreslevs novērošanu kā veiksmīgu pētniecības metodi novērtējis, jo pētāmais objekts atrodas sev dabīgos apstākļos (Kreslevs, 20014). Līdzīgu viedokli pauž I. Jurgena, pievēršot uzmanību, ka metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un konkrēto (Jurgena, 2001).

Bērnu runas izpēti autore veic pēc saviem izstrādātiem kritērijiem.

Koriģējoši attīstošā darbība. Autore ir izstrādājusi savu didaktisko spēli “Skaņu Bingo” (sk. 2. pielikumu), kā arī vēl atlasīja 9 spēles fonemātiskās dzirdes pilnveidei.

Rezultātu apstrāde un analīze. Autore izmantos datu apstrādes statistisko metodi – aprakstošo statistiku (Špona, Čehlova, 2004).

Pētījuma ietvaros tika veikta literatūras analīze, koncentrējoties uz 3-4 gadīgu bērnu vecumposma raksturojumu, fonemātiskās uztveres attīstības aspektiem un spēli kā fonemātiskās uztveres pilnveidošanas metodi.

Pētījuma mērķis: praktiski pārbaudīt spēļu izmantošanas iespējas fonemātiskās dzirdes pilnveidošanā 3-4 gadīgiem bērniem.

Pētījuma struktūra:

- dokumentu analīze, pedagoģiskā novērošana,
- izvēlētas pētījuma metodes un izstrādāti kritēriji bērnu runas novērtēšanai;
- koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība;

- rezultātu apstrāde un analīze;
- secinājumu un ieteikumu izstrādāšana.

3.2. Pētījuma praktiskās daļas apraksts

Lai īstenotu pētījumu, autore novēroja bērnus pirmsskolas grupā, analizējot viņu kognitīvās spējas, fiziskās un psiholoģiskās īpatnības. Papildus tika pētīti pieejamie dokumenti – bērnu personas kartes, e-klases vērtējumi. Sadarbojoties ar skolotājiem un balstoties uz novērojumiem, tika apkopota informācija par pētījuma dalībniekiem. Bērnu vecums ir norādīts pētījuma sākumā – maijā, bērnu vārdi ir mainīti (sk. 3.1. tabulu). Rkaturējumi autores veidoti, izmantoti 4. praksē.

3.1. tabula. Bērnu raksturojums

Bērns	Vecums	Raksturojums
Oto	3,3	PII apmeklē otro gadu. Divbērnu ģimenē otrais bērns. Zēns ir fiziski labi attīstīts, zinošs, labi runā, plašs vārdu krājums. Labprāt, iesaistās sarunās ar citiem grupas bērniem, pieaugušajiem. Runā vienkāršos paplašinātos teikumos. Mācību procesā ir ieinteresēts darboties. Novēroju, ka vāji attīstīta empātija, zēns rotaļas, sadzīves situācijās neizrāda līdzjūtību, vēlmi palīdzēt citiem bērniem.
Grieta	3,4	PII apmeklē otro gadu, bet to dara ļoti neregulāri. Vienīgais bērns ģimenē, abi vecāki ir ap 40 gadu vecumu. Iepriekšējā m/g PII ir bijusi 14 dienas. Šajā m/g vecāki ir apņēmušies meitu vest regulāri uz dārziņu. Skolotājiem ir radies iespaids, ka vecāki paši vēl nav gatavi palaist meitu uz PII, jo arī šajā m/g apmeklējums ir rets. Meitene slikti runā, mazs vārdu krājums (tikai paši vienkāršākie vārdi – mamma, tētis, māja, auto). Runā izmanto vienu vārdu, norāda ar žestu, uzmanību pievērš ar skaņām. Meitene apmeklē logopēda nodarbības. Grietai ir grūtības sadarboties ar citiem bērniem, ar pieaugušajiem sadarbojas. Vāji attīstīta lielā un mazā motorika. Meitene vēl lieto autiņbiksītes, neizrāda interesi par ģērbšanos. Ir situācijas, kad šķiet, ka meitene neizprot norādījumus, nepieciešams pieaugušā atbalsts.
Dominiks	3,7	PII apmeklē pirmo gadu. Pagaidām vienīgais bērns ģimenē, drīz būs

		<p>māsiņa. Zēns ir zinošs, ļoti aktīvs, pozitīvs, izpalīdzīgs. Runa attīstīta, plašs aktīvais vārdu krājums. Runā izmanto vienkāršus paplašinātus teikumus. Bieži runā nesaskaņo lietvārda dzimti, skaitli, locījumu, piemēram, maza lācis, daudz bumba u.c. Iespējams, tas saistīts, ka tēva ģimene ir krievvalodīga, ģimenē runā latviešu valodā, bet vecvecāki tikai krievu valodā. Dominiks apmeklē logopēda nodarbības. Zēnam ļoti patīk dzīvnieki, daba (rotaļāties ar dzīvnieku figūrām, pētīt grāmatas ar dzīvniekiem u.tml.). Dominiks ir muzikāls, labi atceras dziesmām vārdus, patīk dziedāt, dejot. Dažas reizes skaitītu pirkstiņdzejoli pats pēc tam atdarina ļoti pietuvināti, māca citiem bērniem. Ievēroju, ka Dominikam ir labas vadītāja prasmes – bieži rotaļās ir iniciators, ko un kā spēlēt, bērni viņa ierosinājumiem ļaujas.</p>
Krišs	3,2	<p>PII apmeklē otro gadu. Divbērnu ģimenē otrais bērns. Zēns runā skaidri, ir plašs vārdu krājums, bet runājot izmanto pamatā vienu vārdu vai vienkāršu nepaplašinātu teikumu, piemēram, auto brauc, lelle čuč u.tml. Zēns ir neveikls, grūtības sagādā satvert, noturēt priekšmetus (nepatīk darboties ar sīkiem priekšmetiem – vērt krellītes, likt podziņas u.c.), bieži pats krīt, kaut kur ieskrien, krīt priekšmeti no rokām. Sajūta, ka rokas ir vājas un tas rada grūtības ar satveršanu/noturēšanu.</p>
Megija	3,1	<p>PII apmeklē otro gadu. Trīs bērnu ģimenē otrais bērns. Meitene kautrīga, bet sadarbojas ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Runa skaidra, klusa. Runā izmanto vienkāršus paplašinātus teikumus. Ļoti izpalīdzīga, vienmēr gatava palīdzēt, pacelt, ja kaut kas nokrīt, sakārtot rotaļlietas, palīdzēt uzklāt/nokārtot galdus pēc ēdienreizēm u.c. Patstāvīgi prot atrast sev nodarbošanos, patīk galda spēles, krāsot krāsojamos darbiņus, lomu rotaļas leļļu stūrī. Sporta nodarbībās ļoti aktīva, sportiska, brīžiem šķiet, ka piedāvātie uzdevumi meitenei ir par vieglu.</p>
Kate	3	<p>PII apmeklē otro gadu. Trīs bērnu ģimenē trešais bērns. Meitene maz runā, izmanto vienu vārdu vai vienkāršu nepaplašinātu teikumu. Visu dara ļoti lēnām, rūpīgi. Grūtības pārslēgties no vienas darbības uz citu. Iepriekšējā m/g esot pavisam grūti bijis, ja</p>

		nav gribējusi kaut ko darīt konkrētajā brīdī (piemēram, iet ārā ar citiem bērniem), izrādījusi protestu ar skaļu raudāšanu. Šogad tas ir mazinājies, bet meitene uz darbību maiņu mēdz iespītēties, nelīdz ne uzmanības pārslēgšana, ne pierunāšana. Skolotājas secinājušas, ka jāļauj meitenei padusmoties, nomierināties un tad viņa dara to, kas tajā brīdī ir jādara. Kate šādi pauž protestu. Nodarbībās meitene ir ieinteresēta.
Rēzija	3,3	PII apmeklē pirmo gadu. Divbērnu ģimenē otrais bērns. Meitene maz runā, izmanto tikai dažus vārdus, bet ļoti komunikabla meitene. Izmanto žestus, ja nepieciešams paņem pieaugušo pie rokas un aizved un parāda, ko tieši viņa vēlas. Apmeklē logopēda nodarbības. Izpalīdzīga un ļoti mīļa meitene, bez pieaugušā ierosinājuma, iet samīļo, ja kāds ir noskumis, palīdz sakārtot rotaļlietas. Patīk dažādi saimnieciskie darbi, palīdzēt saklāt/nokārtot galdus pēc ēdienreizēm, apliet puķes, slaucīt grīdu u.c.
Gustavs K.	3,1	PII apmeklē otro gadu. Divbērnu ģimenē otrais bērns. Labi runā, izmanto vienkāršus paplašinātus teikumus. Ļoti smaidīgs un pozitīvs zēns. Labprāt iesaistās rotaļās, ko ierosinājis kāds cits. Pašam grūtības atrast nodarbošanos, ilgi var staigāt un vērot, ko dara citi bērni. Patīk konstruēt dažādas ēkas, ceļus, tiltiņus, izmantojot dažādus būvniecības materiālus. Ja aizraujas, tad patstāvīgi darboties spēj ļoti ilgi. Patīk dziedāt un dejot. Labi atceras dziesmām, dzejoļiem vārdus.
Gustavs P.	3	PII apmeklē otro gadu. Divbērnu ģimenē otrais bērns. Zēns labi runā, izmanto vienkāršus paplašinātus teikumus. Zinošs, plašs vārdu krājums. Gustavam grūtības sagādā atrast nodarbošanos, nespēj patstāvīgi vai ar citiem bērniem kopā rotaļāties. Zēnam īsti nekas neinteresē, koncentrēties spēj uz īsu brīdi. Ar Gustavu pamatā visas dienas garumā individuāli vai grupiņā ar kādu citu bērnu darbojas kāds no pieaugušajiem. Zēns ir fiziski labi attīstīts, kustīgs. Ir sajūta, ka viņam ne no kā nav bail (var uzkāpt uz galda ar kājām, ārā mēģināt atvērt vārtus, pastaigas laikā bēgt prom no pārējiem, mest ar rotaļlietu citiem bērniem u.c.), rodas sajūta, ka viņš nedomā, kas varētu notikt, neieklausās aizrādījumos. Skolotājas ir

		runājušas ar mammu, mājās zēns uzvedas līdzīgi. Vecāki baidās apmeklēt sabiedriskus pasākumus, veikalus kopā ar zēnu, jo viņa uzvedība nav prognozējama.
Alekss	3,8	PII apmeklē trešo gadu. Piecbērnu ģimenē ceturtais bērns. Zēns fiziski labi attīstīts, aktīvs. Patīk sporta nodarbības. Labi runā, plašs vārdu krājums. Izmanto vienkāršus paplašinātus, saliktus pakārtotus teikumus. Prot izdarīt vērojumus un izdarīt secinājumus. Grupā vēlas uzņemties vadītāja lomu, šobrīd tas īsti neizdodas. Bet, labprāt, iesaistās citu bērnu, pieaugušo organizētās rotaļās. Patīk darboties ar celtniecības materiālu, mašīnām, dzīvnieku figūrām.
Paula	3,1	PII apmeklē otro gadu. Trīsbērnu ģimenē otrais bērns. Runā daudz, ļoti ātri, izmanto vienkāršus paplašinātus teikumus. Runa ne vienmēr ir skaidra. Steidzoties izlaiž zilbes, norauj vārdiem galotnes. Ja lūdz atkārtot lēnāk, nesteidzīgi, runu var saprast. Bieži runā nesaskaņo lietvārda dzimti, skaitli, locījumu, piemēram, mazs lelle, visi krūze u.c. Ļoti staruja, impulsīva arī rotaļās. Bērniem grūti sadarboties ar meiteni, jo viņa vēlas rotaļāties ar draugiem, bet tajā pašā mirklī uzreiz vairāk negrib. Vienā brīdī var sirsnīgi smieties, pēc mirkļa raudāt. Rotaļnodarbībās ieinteresēta darboties, uzmanība noturīga.
Elizabete	3,4	PII apmeklē pirmo gadu (sāka apmeklēt janvārī), to dara ļoti reti. Vienīgais bērns ģimenē. Meitene klusa, runā, izmanto 2-3 vārdu teikumus, vai atbild ar vienu vārdu. Bieži izmanto mazu bērnu vārdus – ņamma, tēte, vau vau u.c. Vārdu krājums šķiet šaurs (neizprot vārdus, piemēram, lācis, vilciens, spilvens u.c.). Skolotājas novērojušas, ka arī mamma ir ļoti klusa, viņa, atnākot pēc bērna, gandrīz nemaz nesarunājas ar bērnu. Meiteni autorei pilnvērtīgi neizdevās novērot/novērtēt, jo viņa bija tikai dažas reizes, kad veicu novērojumus un bērnu runas novērtējumu.

Autore, pamatojoties uz S. Tūbeles (2019), I. Miltiņas (2005), un S. Tūbeles, J. Lūses (2012) atziņām, izveidoja fonemātiskās uztveres kritērijus un to rādītājus (sk. 3.2. tabulu). S. Tūbele norāda, ka pirms pārbauda fonemātisko dzirdi, jāpārlicinās, vai bērnam nav traucēta fiziskā dzirde, jo pat neliels tās pazeminājums dod izrunas traucējumus (Tūbele, Lūse, 2012).

Pirms fonemātiskās uztveres pārbaudes autore izvērtēja, vai bērniem nav traucēta fiziskā dzirde (medicīnas dokumentu pārbaude, saruna ar grupas skolotājām, novērojumi grupā).

3.2 tabula. Fonemātiskās uztveres kritēriji.

Kritēriji	Rādītāji	Uzdevumi to veikšanai	Maksimālās balles
Skaņas atšķiršana	Zilbju rindu atkārtošana	<i>pa – ba – pa,</i> <i>la – le – li,</i> <i>ma – mā – ma – mā</i> <i>sa – ša – ša – sa</i>	4
	Vārdu pāru atkārtošana	<i>pīle – pīle,</i> <i>pēda – bēda,</i> <i>zīle – vīle,</i> <i>māja - kāja</i>	4
Elementārā fonemātiskā analīze	Patskaņa saklausīšana vārda sākumā	<i>adata,</i> <i>ezis,</i> <i>āpsis,</i> <i>ūpis</i>	4
	Līdzskaņa saklausīšana vārda sākumā	<i>saule,</i> <i>kaķis,</i> <i>mamma,</i> <i>lācis</i>	4
Fonemātiskie priekšstati	Vārdu sadomāšana ar konkrētu skaņu	Nosauc vārdu, kas sākas ar skaņu – <i>m, s, k, a</i>	4
	Attēlu grupēšana ar konkrētu skaņu vārda sākumā	Doti vairāki 10 attēli (sula, saule, suns, sēne, kaķis, upe, kaza, bumba, lapa māja), bērnam jāatrod 4 attēli, kas sākas ar skaņu – <i>s</i>	4

Fonemātiskās uztveres pārbaudē, attēlu grupēšanā ar konkrētu skaņu, autore izmantoja attēlus (sula, saule, suns, sēne, kaķis, upe, kaza, bumba, lapa māja) (sk. 1.pielikumu).

Vērtēšana, ir 3 kritēriji, katrā 8 uzdevumi:

- 1 balle – par katru pareizi paveiktu uzdevumu;
- 2 balles – uzdevumu veic daļēji, 1/4 no kritērija;
- 4 balles – uzdevums veikts daļēji, 1/2 puse no kritērija;
- 6 balles – uzdevumu veic daļēji, 3/4 no kritērija;
- 8 balles – ja tiek izpildīti visi uzdevumi no konkrētā kritērija.

Bērns maksimāli var iegūt 24 balles.

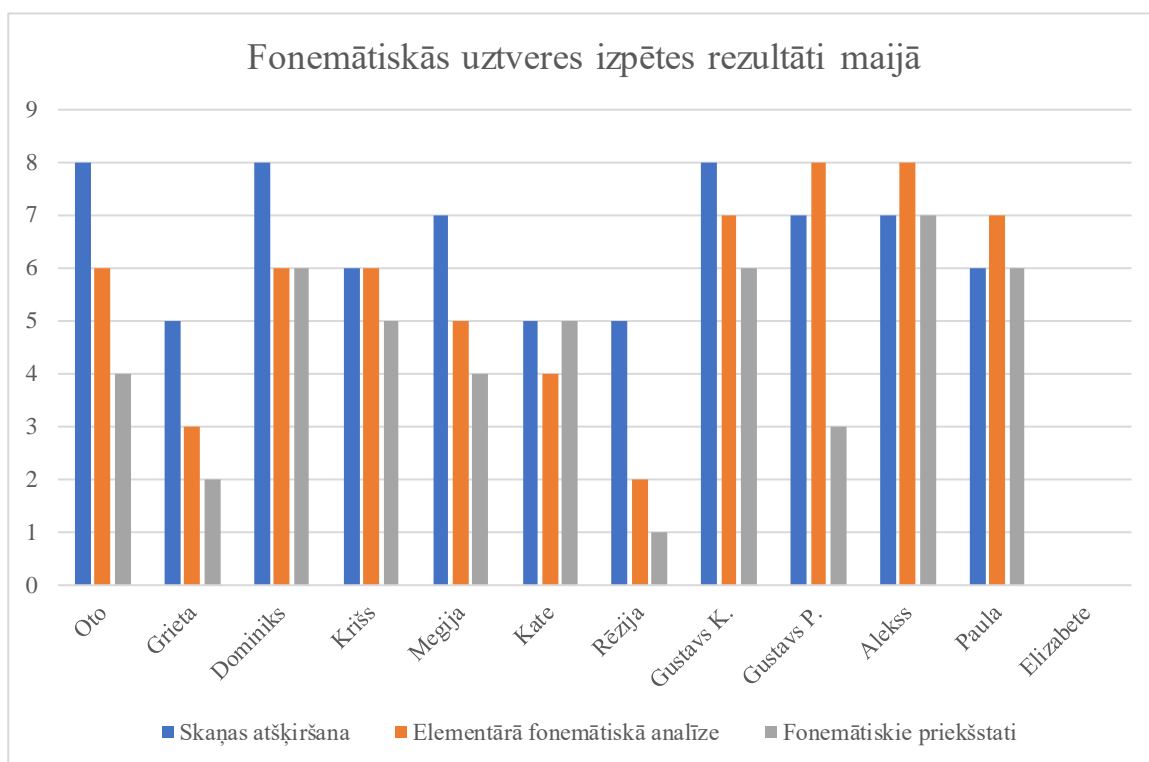
Bērnu fonemātiskās uztveres izpēte pirmo reizi veikta no 7. maija – 14. maijam 2024. gadā.

Sk. 3.3 tabulu.

3.3. tabula. Fonemātiskās uztveres izpētes rezultāti pētījuma sākumā.

Bērni	Skaņas atšķiršana	Elementārā fonemātiskā analīze	Fonemātiskie priekšstati	Iegūtās balles kopā
Oto	8	6	4	18
Grieta	5	3	2	10
Dominiks	8	6	6	20
Krišs	6	6	5	17
Megija	7	5	4	16
Kate	5	4	5	14
Rēzija	5	2	1	8
Gustavs K.	8	7	6	21
Gustavs P.	7	8	3	18
Alekss	7	8	7	22
Paula	6	7	6	19
Elizabete	0	0	0	0
	72	62	49	

Analizējot pirmās fonemātiskās izpēte rezultātus, autore secina, ka augstāki rezultāti bērniem ir pie skaņu atšķiršanas un elementārās fonemātiskās analīzes, bet vājāki rezultāti pie fonemātiskajiem priekšstatiem. Dotos rezultātus autore ir apkopojusi diagrammā (sk. 3.1. attēlu).

3.1. attēls. Fonemātiskās uztveres izpētes rezultāti pētījuma sākumā.

Nākošajā nodaļā autore atlasīs piemērotas spēles fonemātiskās uztveres pilnveidei.

3.3. Koriģējoši attīstošā darbība fonemātiskās dzirdes pilnveidei

Izstrādājot un atlasot spēles, autore balstījās uz teorētiskajā daļā apkopotajām atziņām par 3–4 gadus vecu bērnu prasmēm. Autore izstrādāja 1 savu spēli – “Skaņu Bingo” un atlasīja 9 spēles, ko izmantoja fonemātiskās uztveres pilnveidošanai. Savu veidoto spēli autore veidoja košu, krāsainu. Skaņas atlasīja dabiskas, ikdienā dzirdamas.

Plānojot didaktiskās spēles, autore ņēma vērā teorētiskajā daļā izpētītos priekšnosacījumus – ievēroja bērnu attīstības līmeni, rūpējās par pozitīvi emocionālu atmosfēru, balstījās uz aktīvu domāšanas darbību, plānoja bērna patstāvīgu darbību.

Koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība grupā tika veikta vismaz 2-3 reizes nedēļā. Nodarbības tika veidotas gan frontāli visai grupai, gan pa apakšgrupām. Didaktisko spēļu organizācijā ņēma vērā visus trīs posmus un to uzdevumus – spēles sagatavošanas posms (spēļu mērķi, uzdevumi), spēles norises posms (praktiskā darbība), spēles noslēguma posms (refleksijas posms, pieredzes un rezultātu analīze).

- “Skaņu Bingo” (sk. 3.2. un 3.3. attēlu).

Spēles mērķis – iepazīstināt bērnus ar apkārtējās vides skaņām un iemācīt tās atšķirt, nosaukt tās.

Spēles apraksts. Ir 20 dažādas audio skaņas (vilciens, lidmašīna, ātrās palīdzība, durvju zvans, āmurs, telefons, pulkstenis, satiksme, kaķis, suns, govys, aita, varde, gailis, pīle, putns, pērkons, lietus, vējš, uguns). 20 dažādas kartītes, kurām var izmantot abas puses. Vienā pusē ir liels attēls, kur redzams attēls ar kādu no klausāmajām skaņām, otrā pusē kartīte ir sadalīta 9 lodziņos, kuros ir 9 dažādi attēli.

Spēles gaita. Spēle piedāvā divus variantus, kā to spēlēt.

1. variants. Atskaņo skaņas, bērni klausās skaņas, nosauc to, lai pārlicinātos vai pareizi spējuši noteikt dzirdēto skaņu, skolotāja parāda attēlu. Tā noklausās un nosaka visas 20 skaņas.

3.2. attēls. Spēle “Skaņu Bingo” (lielais attēls).

2. Variants. Spēles princips kā bingo, kad skan skaņa uz attiecīgā attēla liek žetonu. Kuram pirmajam aizpildīti lodziņi tas ir uzvarētājs.

3.3. attēls. Spēle “Skaņu Bingo” (bingo kartīte).

- **“Patiesība vai meli”.**

Spēles mērķis – diferencēt īsos un garos patskaņus vārdos.

Spēles gaita. Paronīmu pāri. Skolotājs izdomā dažādus patiesus un nepatiesus apgalvojumus, bērni klausās, atbild ar patiesība vai meli. Arī bērni var domāt savus apgalvojumus no dotajiem vārdu pāriem. Lai veiksmīgāk demonstrētu paronīmu pārus, autore izmantoja D. Bumbieres “Kā Tu skani zilbīte?” mācību materiāla attēlus (sk. 3.4. attēlu).

Sāls – sals	Ziemā ārā liels sals.	(Patiesība)
Lapa – lāpa	No koka nokrita skaista, krāsaina lāpa.	(Meli)
Ada – āda	Mamma āda sarkanas zeķes.	(Meli)
Duša – dūša	Māsai mašīnā palika sliktā duša.	(Meli)
Pile – pīle	Pāri ezeram pārlaidās piecas piles.	(Meli)
Lupa – lūpa	Meitene uzkrāsoja sarkanas lupas.	(Meli)
Mele – mēle	Sunim ir gara mēle.	(Patiesība)
Garša – gārša	Saldējumam ir zemeņu gārša.	(Meli)
Muris – mūris	Muris ir liels, oranžs runcis.	(Patiesība)
Kazas - kāzas	Līga un Jānis vasarā svinēja kazas.	(Meli)

(Bumbiere, 2019; Skaista, Bārda, 2011)

3.4 attēls. Spēle “Patiesība vai meli”. Paronīmu pāri.

- **“Noķer vārdu!”**

Spēles mērķis – pilnveidot prasmi saklausīt vārdu starp citiem vārdiem.

Spēles gaita.

1. variants. Skolotāja sauc vārdu rindu, kur bērniem dzirdot doto vārdu, jāsasit plauksts (jānoķer vārds).
Piemēram, dotais vārds – kaķis. Vārdu rinda – koks, suns, *kaķis*, putns, galds, *kaķis*, grāmata, māja, pele, *kaķis*, saule, mākonis, bumba, lapa, *kaķis*, *kaķis*, burkāns, kurpe u.t.t.
2. variants. Tiek izmantoti tematiski līdzīgi vārdi, piemēram tēma transports, dotais vārds – *vilciens*. Vārdu rinda – *vilciens*, kuģis, helioppers, prāmis, *vilciens*, autobuss, velosipēds, *vilciens*, automašīna, lidmašīna, laiva, *vilciens*, tramvajs, trolejbuss u.t.t.
3. variants. Klausīties tekstu, kur kāds noteikts vārds atkārtojas daudz reizes, to dzirdot, bērni pitupjas vai pretēji palecas. Autore izmantoja I. Ziedoņa “Krāsainās pasakas”, A. A. Milna “Vinnijs Pūks un viņa draugi”.

Šo spēli iespējams izspēlēt ļoti dažādi, ņemot vērā konkrēto tēmu, ko bērni apgūst. Tādējādi arī apgūstot un nostiprinot jaunos vārdus. Autore, pamanot, cik ļoti šī spēle bērniem patīk, turpināja sarežģīt uzdevumu, klausoties pasaku par Vinniju Pūku, uzdevums bija, dzirdot Pūks – notuities, dzirdot vārdu Sivēns – palekties.

- **“Noķer skaņu vārdā!”**

Spēles mērķis – pilnveidot fonemātisko dzirdi.

Spēles gaita.

1. variants. Skolotāja sauc skaņu rindu, kur bērniem dzirdot doto skaņu, jāsasit plauksts (jānoķer vārds).
Piemēram, dotā skaņa – s. Skaņu rinda – s, p, k, t, s, f, g, s, a, ē, s, d, z, c, s, s, b, m, l, u.t.t.
2. variants. Skolotāja sauc līdzīgi skanošas skaņas – balsīgos/nebalsīgos līdzskaņus, īsos/garos patskaņus.
Piemēram dotā skaņa – p. Skaņu rinda p, b, b, p, p, b, b, b, d, d, b, b, b, p, u.t.t.
Dotā skaņa – a. Skaņu rinda – ā, ā, a, ā, ā, ā, ā, a, a, ā, a, ā, ā, ā u.t.t.
3. variants. Skolotāja sauc vārdu rindu, bērniem jāsadzird pirmā skaņa vārdā, ja vārds sākas ar doto skaņu, noķer to (sasit plauksts).
Piemēram, dotā skaņa – m. Vārdu rinda – mamma, kāja, māja, māsa, lasa, kasa, mārīte, kaste, bumba, muša, mušmire, u.t.t.

- **“Pirmā zilbe”.**

Spēles mērķis – attīstīt prasmi veidot jaunus vārdus no dotajām zilbēm.

Spēles gaita. Skolotāja sauc vārda pirmo zilbi, met bumbu bērnam, viņš nosauc visu vārdu (līdzīgi kā lādē kuģus), piemēram, kā – kāja, pe – pele, sau – saule, ka – kaķis u.tml.

- **“Pirmā skaņa”.**

Spēles mērķis – attīstīt prasmi izdomāt vārdus ar doto skaņu. Pilnveidot skaņu izrunu.

Spēles gaita. Skolotāja nosauc vārda pirmo skaņu, met bumbu bērnam, viņš nosauc visu vārdu piemēram, k – kāja, p – pele, s – saule, k – krūze u.tml.

- **“Nosaki pirmo skaņu vārdam”.** skolotāja sauc vārdu, bērns pirmo skaņu.

Spēles mērķis – pilnveidot prasmi noteikt vārdam pirmo skaņu.

Spēles gaita. Skolotāja sauc vārdus, bērni nosaka pirmo skaņu vārdā. Var izmantot bumbu vai kādu citu rotaļlietu, tādējādi norādot, kuram bērnam jāatbild.

- **“Skolotājs”.**

Spēles mērķis – pilnveidot fonemātisko dzirdi, pareizi izrunāt vārdus.

Spēles gaita. Skolotāja rāda bērnam kartīti ar priekšmetu un saka kā to sauc, pieļaujot kļūdas. Bērns ir skolotājs, saka pareizi vai nepareizi, ja ir nepareizi, labo skolotāju. Piemēram, attēlu kartītes – bumba, zābaki, saule, lapa, kaķis u.t.t.

1. variants. Skolotāja aizstāj pirmo skaņu vārdā – *pumba, sābaki, taule, japa, gaķis* u.t.t.
2. variants. Skolotāja aiztāj citu skaņu vārdā, vai aizstāj divas skaņas – *pumpa, zāpaki, zaule, laba, gaģis* u.t.t.

- **“Tu būsi mana atbalss”.**

Spēles mērķis – pilnveidot fonemātisko dzirdi.

Spēles gaita.

1. variants. Skolotāja saka vārdus, bērns atkārto. Pēc tam teikumus.
2. variants. Skolotāja lasa pasaku intonācijās, bērni atkārto teikumus, dialogus.

Autore izmantoja V. Sutejeva pasakas.

- **“Atrodi tādu pašu”.**

Spēles mērķis – pilnveidot fonemātisko dzirdi.

Nepieciešamie materiāli. Divi groziņi, kuros atrodas priekšmeti, abos vienādi (autore izmantoja 5 priekšmetus – bērnu grabuļi, plastmasas burciņas ar zirņiem, zvaniņi, akmentiņi, saburzīta follija).

Spēles gaita. Skolotāja, bērnam neredzot, skandina priekšmetus, bērns klausās un skandina to pašu priekšmetu.

3.5. Attēls. Spēle atrodi tādu pašu.

Praktiskajā darbībā tika izveidota vēl viena spēle, kas sākotnēji nebija plānota. Spēles iniciatori bija bērni. Spēlējot spēli “Atbalss”, tika lasīta V. Sutejeva pasaku “Kurš teica ņau?”, bērni uztvēra, ka skolotājas atšķirīgi saka ņau, viņiem tas šķita interesanti. Spēle tika papildināta ar papildus uzdevumu, bērni sēž ar mugurām pret runātāju/runātājiem, tika iesaistītas skolotājās, skolotāja palīgs un bērni, pārējiem jāuzmin, kurš runāja. Vēlāk līdzīgi tika izpēlēts tikai ar bērniem, vadītājam parādot kartīti ar dzīvnieku un viņš atdarina dotā dzīvnieka balsi. Pārējo bērnu zudums atminēt, kurš bija runātājs.

Praktiskā darbība tika veikta vismaz 2-3 reizes nedēļā, atšķirīgos dienas rita laikos – gan rīta cēlienā, gan pēcpusdienā. Autore izmantoja arī iespēju spēlēt spēles ar bērniem pastaigu laikā.

Kopumā atskatoties uz praktisko darbību autore secina, ka bērni bija motivēti un ieinteresēti. Bērniem nepieciešams kāds jautrības brīdis, tas palīdz motivēt, noturēt viņu uzmanību, kā viena labu metodi autore atzīmē – skolotāju balss intonāciju maiņas. Pētījumā sākumā dažiem bērniem bija grūtības izprast veicamos uzdevumus, bet, atkārtojot tos, paskaidrojot atkārtoti veicamos uzdevumus, visi bērni izprata un izpildīja dotos uzdevumus. Svarīgākais secinājums, ko autore atzīmē, ka būtiski nepieciešama ir rūpīga plānošana, spēles

strukturētība, bet tai pat laikā ir arī jāļaujas procesam. Šajā situācijā bērni atrada vēl vienu veidu kā var spēlēt spēli, kas sākotnēji bija iecerēta savādāk.

3.4. 3-4 gadus vecu bērnu fonemātiskās dzirdes pilnveides iegūto rezultātu analīze

Pēc koriģējoši attīstošās izmēģinājuma darbības grupā, autore izmantoja atkārtoti tos pašus vērtēšanas kritērijus, kas tika izmantoti pētījuma sākumā. Skatīt fonemātiskās uztveres izvērtējumu tabulu

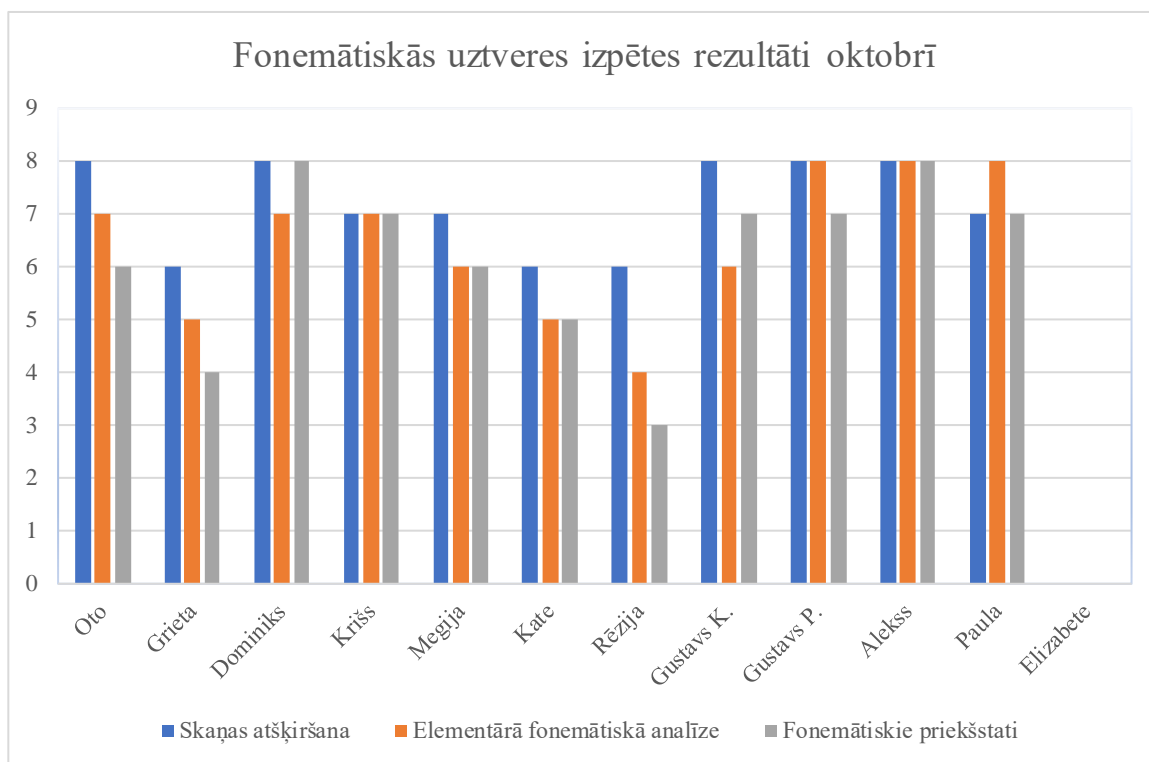
Bērnu fonemātiskā izpēte otro reizi veikta no 22. oktobra – 29. oktobrim 2024. gadā. Sk. 3.4 tabulu.

3.4. tabula. Fonemātiskās uztveres izpētes rezultāti pētījuma beigās.

Bērni	Skaņas atšķiršana	Elementārā fonemātiskā analīze	Fonemātiskie priekšstati	Iegūtās balles kopā
Oto	8	6	4	18
Grieta	5	3	2	10
Dominiks	8	6	6	20
Krišs	6	6	5	17
Megija	7	5	4	16
Kate	5	4	5	14
Rēzija	5	2	1	8
Gustavs K.	8	7	6	21
Gustavs P.	7	8	3	18
Alekss	7	8	7	22
Paula	6	7	6	19
Elizabete	0	0	0	0
Balles kopā	72	62	49	

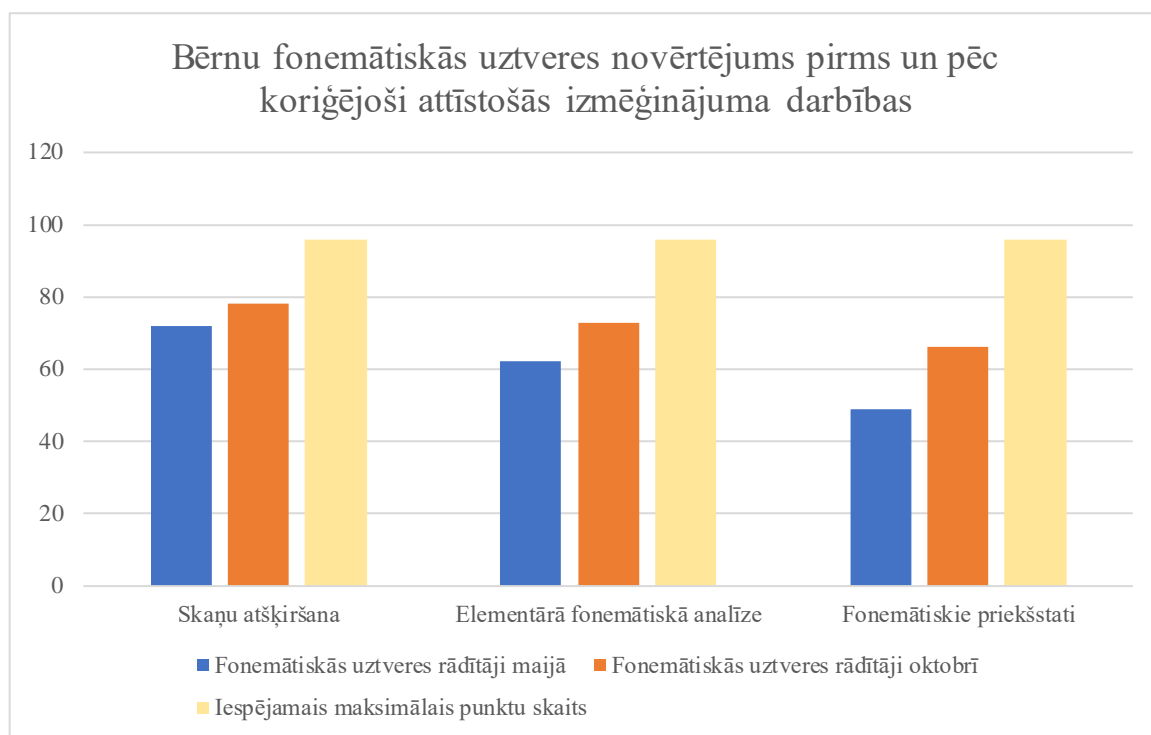
Apkopojot tabulas datus, autore secina, ka vidēji bērniem vērtējums ir uzlabojies par 2-4 ballēm. Divām meitenēm ir uzlabojusies par 5 ballēm, ko autore izskaidro ar to, ka kopumā meitenēm valoda ir attīstījies šo 6 mēnešu laikā. Maijā meitens, salīdzinoši ar citiem grupas bērniem, maz runāja, runa bija neskaidra. Abas meitenes regulāri apmeklēja logopēda nodarbības. Pētījuma beigās varēja novērot, ka runas prasmes ir būtiski uzlabojušās.

Dotos rezultātus autore ir apkopojusi diagrammā (sk. 3.6. attēlu).

3.6 attēls. Fonemātiskās uztveres izpētes rezultāti pētījuma sākumā.

Lai nodrošinātu datu skaidru un saprotamu attēlojumu, darba autore izveidoja diagrammu, kur salīdzina datus pirms un pēc koriģējošās izmēģinājuma darbības un salīdzinājumam maksimālo iespējamo baļļu skaitu (sk. 3.7. attēlu).

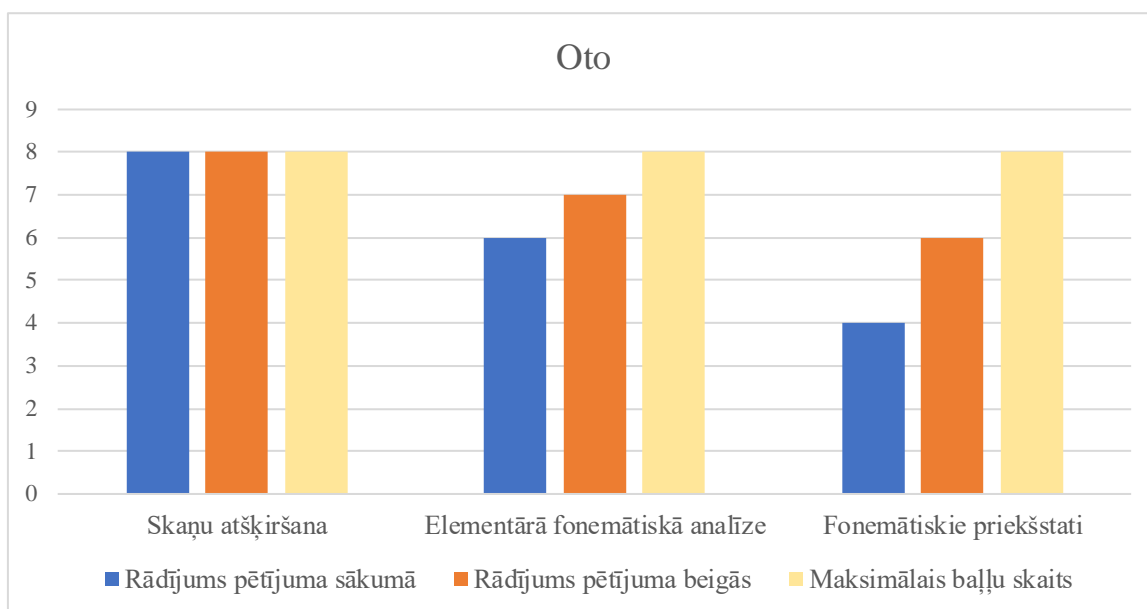

3.7. attēls. Bērnu fonemātiskās uztveres novērtējums pirms un pēc koriģējoši attīstošās darbības

Analizējot pētījumā iegūtos kopējos datus, autore secina, ka pēc koriģējoši attīstošās izmēģinājuma darbības bērniem ir uzlabojusies fonemātiskā uztvere. Lielāku uzlabojumu var pamanīt pie elementārās fonemātiskās analīzes (11 balles) un fonemātisko priekšstatu (17 balles) kritērijiem. Autore to skaidro, ka skaņu atšķiršanā, kurā ir mazāks kāpums (6 balles), jau pirmajā izvērtējumā bija salīdzinoši augstāks vērtējums.

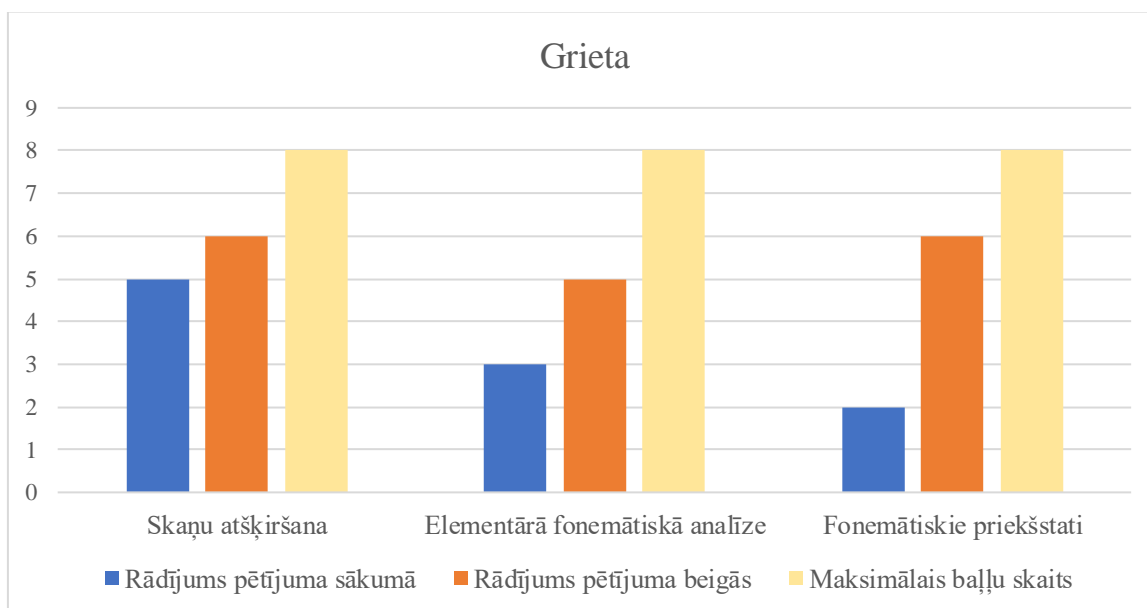
Darba turpinājumā autore veiks katra bērna individuālu datu analīzi, lai precīzāk izvērtētu viņa fonemātiskās uztveres attīstības dinamiku.

Oto (sk. 3.8. attēlu) ir 3 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir vidējs rādītājs no novērotajiem grupā. Autore to skaidro ar to, ka skaņas atšķiršanas kritērijos zēns jau sākotnēji bija ieguvis maksimālo baļļu skaitu. Fonemātiskos priekšstatus izdevās uzlabot par 2 ballēm, elementāro fonemātisko analīzi par 1 balli. Zēns aktīvi un ar interesi iesaistījās visos uzdevumos, ko autore piedāvāja.

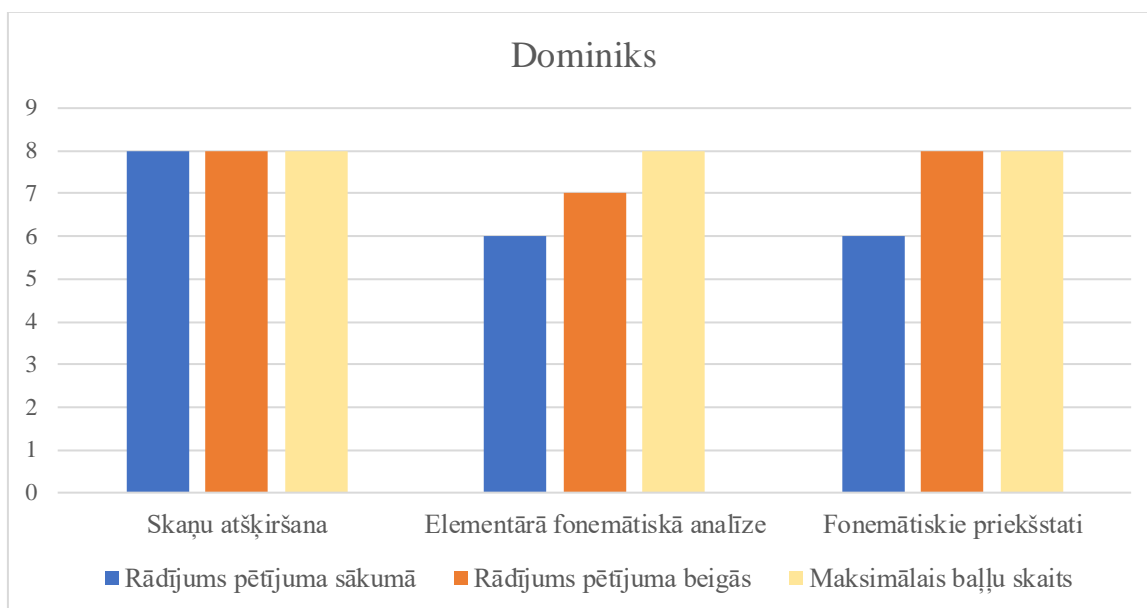
3.8. attēls. Oto fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Grietai (sk. 3.9. attēlu) ir 5 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir viens no augstākajiem rādījumiem grupā. Kopumā meitene parādīja ievērojumu izaugsmi pildot uzdevumus fonemātiskās uztveres pilnveidei. Autore to skaidro ar to, ka šo 6 mēnešu laikā meitenei kopumā bija uzlabojusies runa. Veiksmīgu runas attīstību nodrošināja trīs faktoru kopums – koriģējoši attīstošie uzdevumi, regulāras logopēda nodarbības un aktīva vecāku iesaiste.

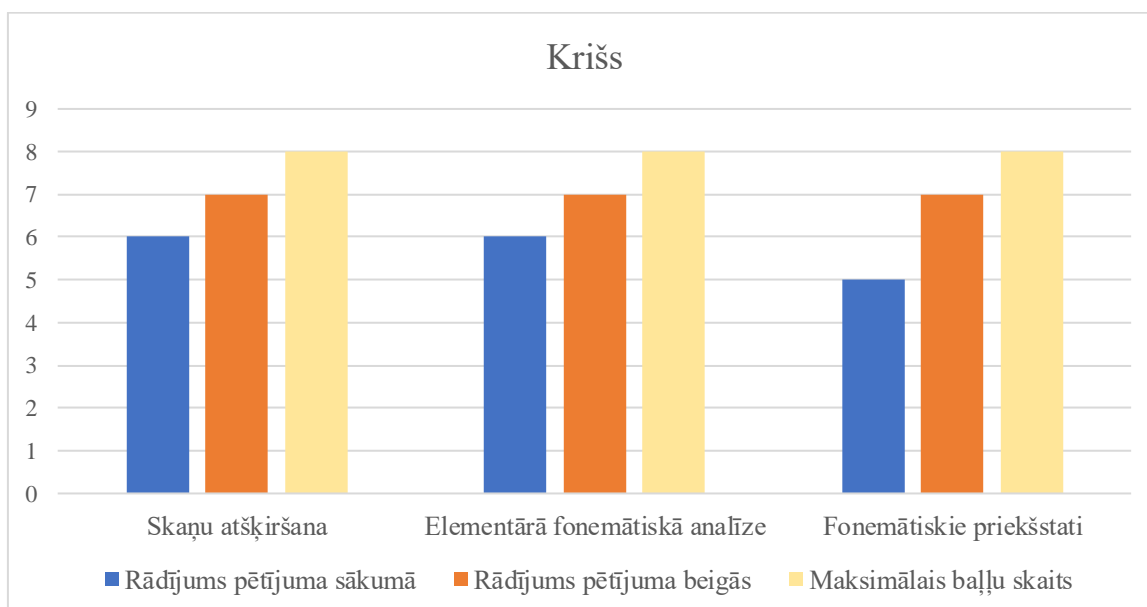
3.9. attēls. Grietas fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Dominikam (sk. 3.10. attēlu) ir 3 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir vidējs rādījums grupā. Kopumā zēns demonstrēja ļoti labus rezultātus, viņam pietrūka viena balle līdz maksimālajam vērtējumam.

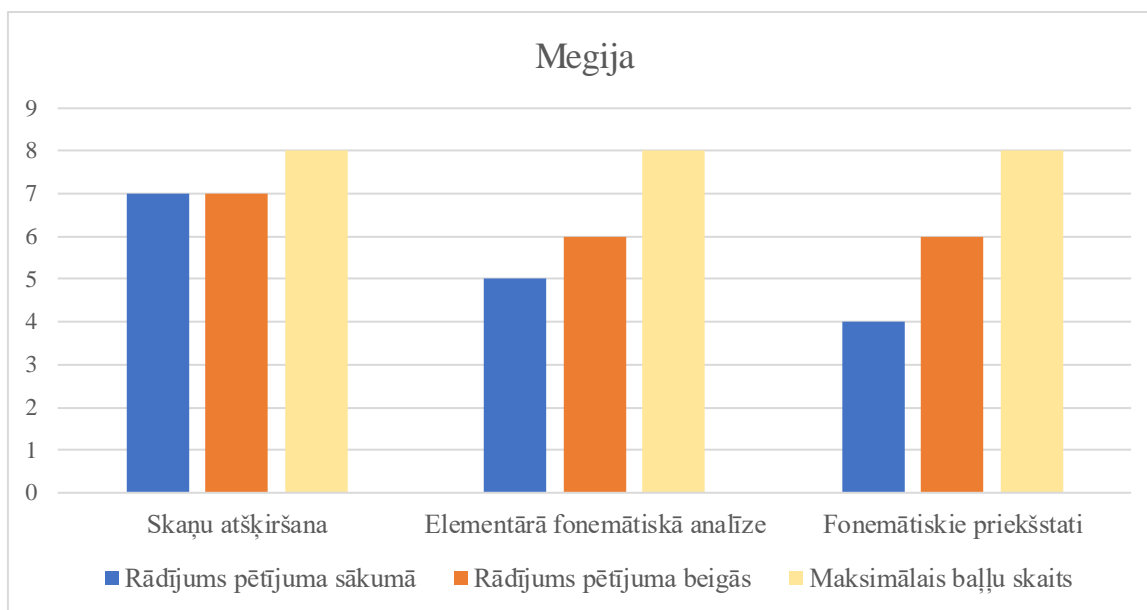
3.10. attēls. Dominika fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Krišam (sk. 3.11. attēlu) ir 4 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir vidējs rādījums grupā. Zēnam izdevās uzlabot par vienu balli skaņu atšķiršanas un elementāro fonemātiskās analīzes kritērijus, kā arī par divām ballēm fonemātiskos priekšstatus.

3.11. attēls. Kriša fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

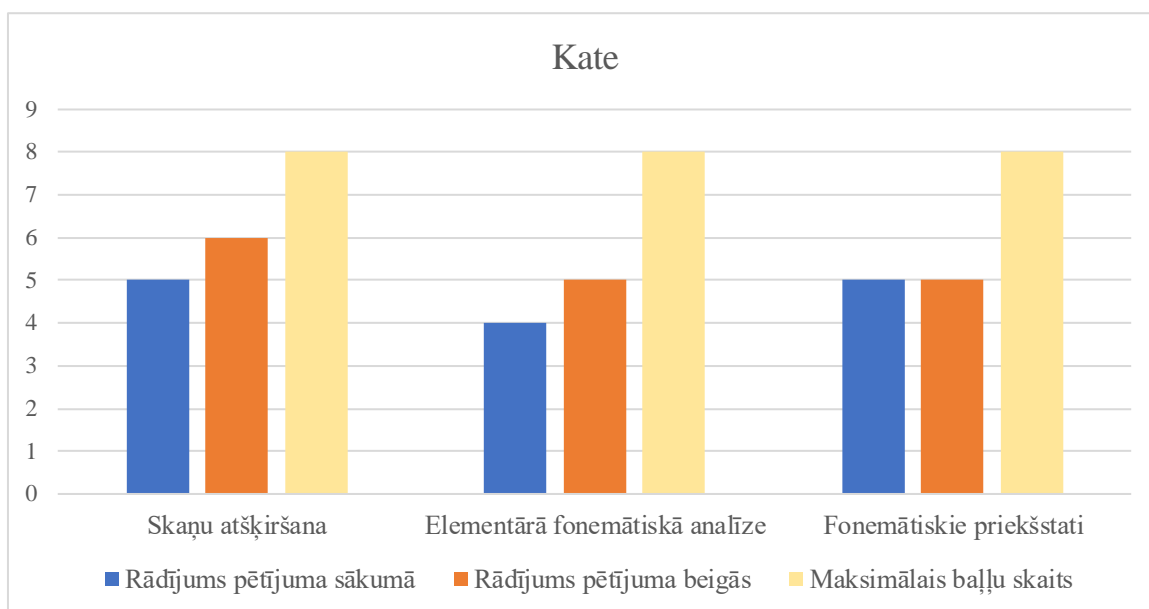
Megijai (sk. 3.12. attēlu) ir 3 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir vidējs rādījums grupā. Meitenei izdevās uzlabot par elementārās fonemātiskās analīzes un fonemātisko priekšstatu kritērijus, skaņu atšķiršana kritērijos netika novērotas būtiskas izmaiņas.

3.12. attēls. Kriša fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

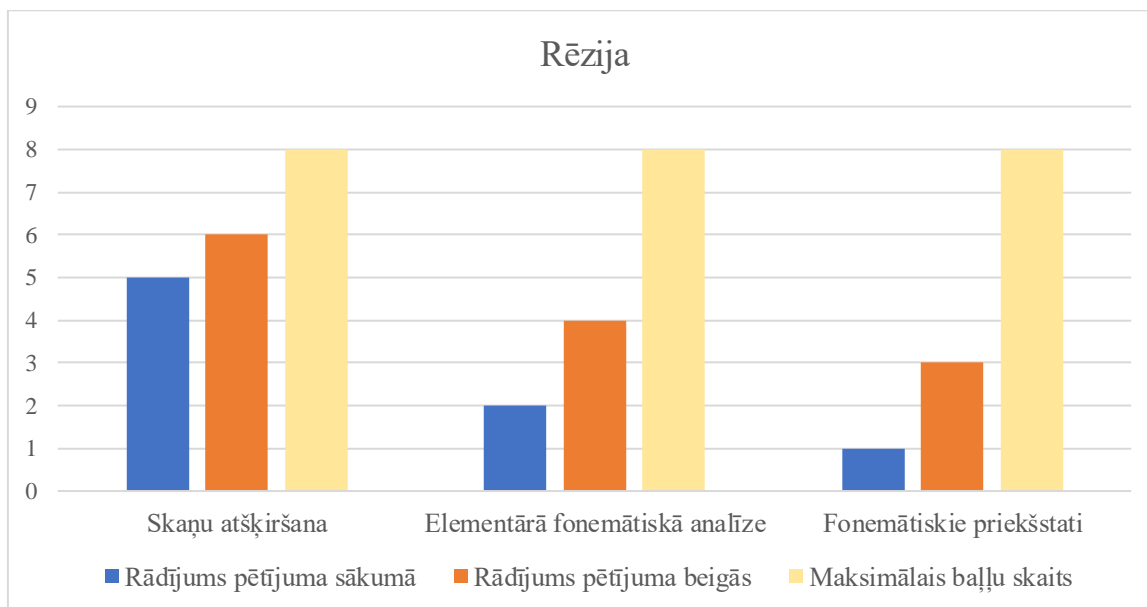
Katei (sk. 3.13. attēlu) ir 2 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir zemākais rādījums grupā. Meitenei izdevās uzlabot par elementāro fonemātiskās analīzes un fonemātisko priekšstatu kritērijus, skaņu atšķiršana kritērijos izmaiņas netika fiksētas.

Autore novēroja, ka meitenei ir grūtības izteikties. Netika novēroti būtiski runas uzlabojumi pētījuma laikā. Runā izmanto 1 – 2 vārdus, vienkāršus nepaplašinātus teikumus. Autore uzskata, ka šīs ir grūtības, ka tas traucē meitenei pilnībā izpausties atbilstoši savam vecumam.

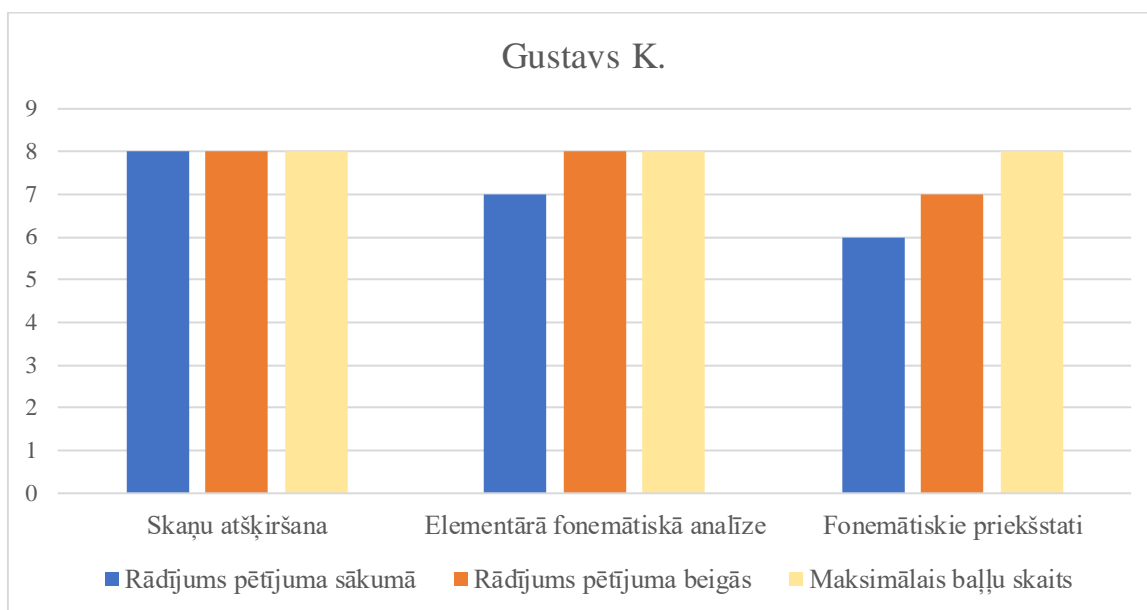
3.13. attēls. Kates fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Rēzijai (sk. 3.14. attēlu) ir 5 baļļu pieaugums pēc koriģējoši attīstošās darbības. Šis ir viens no augstākajiem rādījumiem grupā. Autore vēl vēlējās akcentēt, to, ka meitenei ir ļoti laba dinamika, jo pirmajā pārbaudē Rēzija ieguva vismazāk balles (8 balles). Kopumā meitene parādīja ievērojumu izaugsmi pildot visus uzdevumus kritēriju izpildei. Autore to izskaidro ar to, ka meitenei runa uzlabojās pētījuma laikā, kas ietvēra koriģējošus uzdevumus, kā arī regulāras logopēda nodarbības un aktīvu vecāku atbalstu.

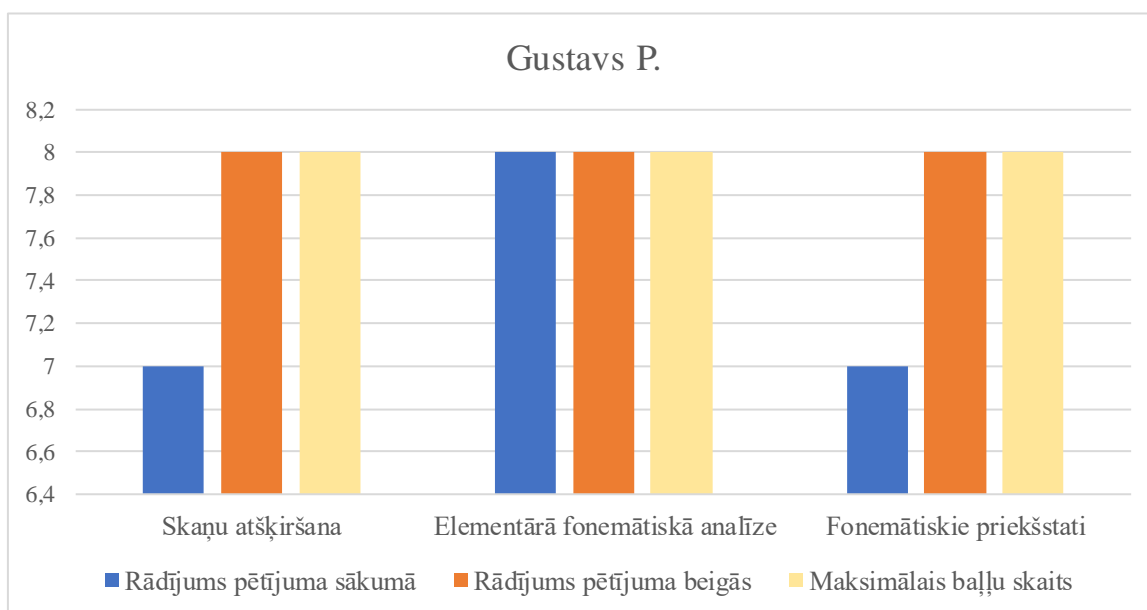
3.14. attēls. Rēzijas fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Gustavam K. (sk. 3.15. attēlu) ir 2 baļļu pieaugums, šis ir viens no zemākajiem rādījumiem grupā, bet pietrūkst tikai viena balle līdz maksimālajam vērtējumam. Autore to skaidro ar to, ka zēnam jau pirmajā pārbaudē bija labi rezultāti. Skaņu atšķiršanā Gustavs ieguva maksimālos punktus. Elementārajā fonemātiskajā analīzē un fonemātiskajos priekšstatos rādījumus uzlaboja. Zēns piedāvātos uzdevumus veica centīgi.

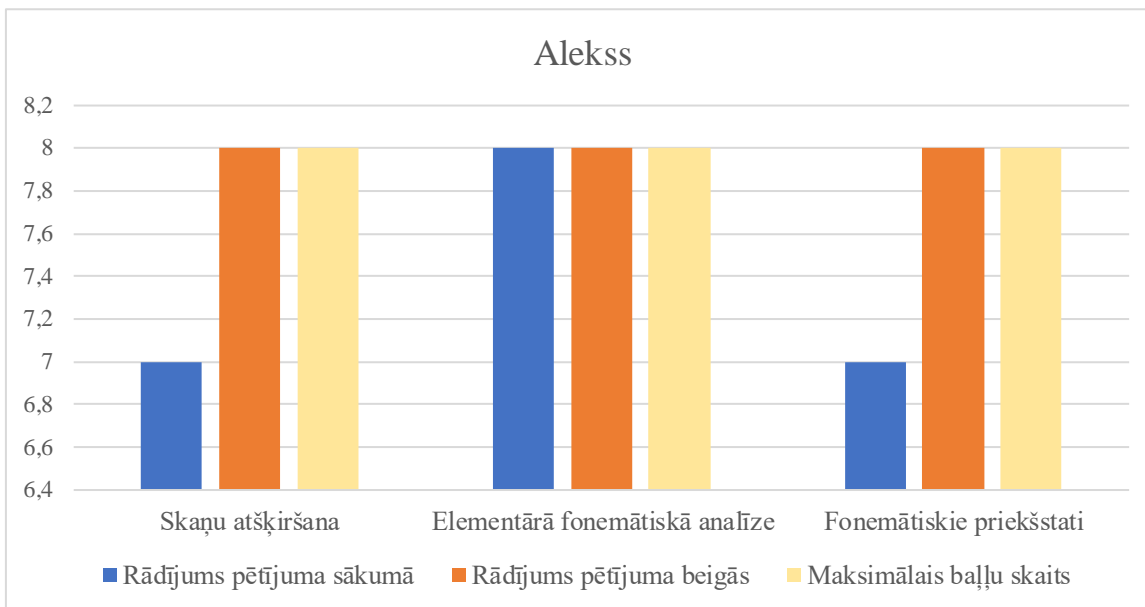

3.15. attēls. Gustava K. fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Gustavas P. (sk. 3.16. attēlu) un **Alekss** (sk. 3.17. attēlu) demonstrēja līdzīgus rezultātus. Abiem zēniem ir 2 baļļu pieaugums.

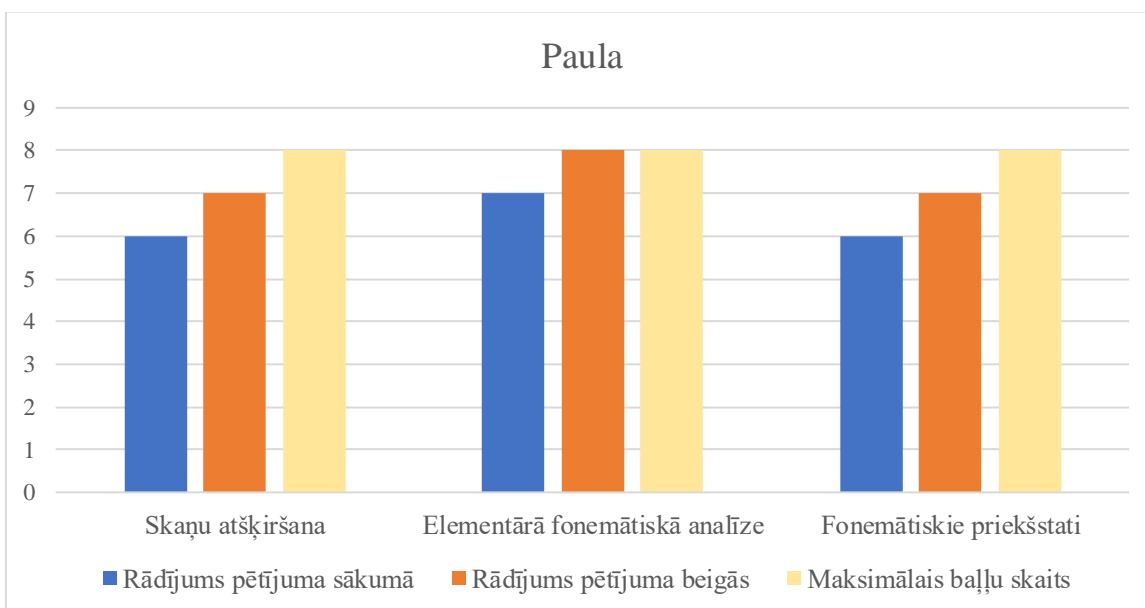

3.16. attēls. Gustava P. fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

3.17. attēls. Alekša fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Paulai (sk. 3.18. attēlu) ir 3 baļļu pieaugums, meitene zlaboja visus kritērijus par vienu balli. Meitene ir zinoša, traucē steidzīgā runa. Iespējams rādījumi varēja būt vēl labāki, bet meitene vasaras mēnešos pirmsskolas izglītības iestādi neapmeklēja, kā arī septembra mēnesī daudz slimoja.

3.18. attēls. Paulas fonemātiskās uztveres pētījuma rezultāti

Veiktā pētījuma rezultāti apstiprina izvirzīto hipotēzi, ka mērķtiecīgi izmantojot didaktiskās spēles, atbilstoši bērnu vecumam, ir iespējams uzlabot viņu fonemātisko dzirdi.

Bērniem, grupas skolotājām un arī bērnu vecākiem patika autores izstrādātā spēle “Skaņu Bingo”. Bērni bija vecākiem apstāstījuši par spēlēto spēli, autore piedalījās vecāku sapulcē, kur praktiskā darbībā nodemonstrēja spēles izmantošanu. Ņemot vērā veiksmīgo pieredzi, darba autore nolēma dalīties arī ar citu grupu kolēģiem ar savu izstrādāto didaktisko spēli.

Pētījums ļāva izstrādāt praktiskus ieteikumus skolotājiem un vecākiem, kā efektīvi pilnveidot bērna fonemātisko dzirdi.

- Vecākiem. Izglītot vecākus, kāpēc pilnveidot fonemātisko dzirdi ir svarīgi. Ja bērns dzird pareizi, viņš skaidri runā. Ja rodas aizdomas, ka bērns nedzird pareizi, pārbaudīt bērna fizisko dzirdi. Ikdienā runāt ar bērnu, pārliecināties vai bērns sadzird/saprot pareizi. Klausīties apkārtņē dzirdamas skaņas, mācīties tās atpazīt. Spēlēt spēles fonemātiskās dzirdes pilnveidošanai – “Kas skan?”, “Pirmā skaņa”, “Pirmā zilbe” u.c.
- Skolotājiem. Ikdienas situācijās mācīt bērniem dzirdēt, saklausīt. Plānojot rotaļnodarbības, iekļaut didaktiskās spēles fonemātiskās dzirdes pilnveidei. Plānojot spēles, ņemt vērā bērnu vecumu, attīstības līmeni, individuālās attīstības iezīmes. Spēlēm ir jābūt interesantām, kas spēj piesaistīt un noturēt bērnu uzmanību. Sadarboties ar izglītības iestādes logopēdu.

SECINĀJUMI

- Bērniem pirmsskolas vecumā ir runas traucējumi, bieži tie ir saistīti ar fonemātiskās dzirdes nepietiekamu attīstību.
- Bērniem vienādā vecumā, izvērtējot fonemātisko dzirdi, ir atšķirīgi rezultāti.
- Pētījums apliecināja, ka fonemātiskā dzirde ir kā pamats, uz kura balstās visa turpmākā valodas attīstība. Fonemātiskās dzirdes attīstību nedrīkst atstāt novārtā.
- Pētījums pierādīja, ka didaktiskās spēles ir efektīvs līdzeklis, lai pilnveidotu 3-4 gadus vecu bērnu fonemātisko dzirdi. Autore uzsver, ka šāda veida aktivitātes būtu jāturpina arī turpmāk, jo tieši šajā vecumā valoda attīstās visintensīvāk.
- Rotaļas un spēles ir pirmsskolas vecuma bērniem ir piemērotākais veids, kā viņi apgūt jaunas prasmes.
- Didaktiskajām spēlēm ir jābūt interesantām, tās nedrīkst būt pārāk vienkāršas vai pretēji, pārāk grūtas.
- Skolotājam atlasot spēles jāņem vērā bērnu vecumposms, individuālās attīstības iezīmes.
- Plānojot rotaļnodarbības, izvēloties rotaļas un spēles, skolotājam vairāk uzticēties bērniem, jo bieži bērns parāda intuatīvi, kā vēl varētu spēlēt šo spēli. Šādi spēles un rotaļas kļūs bērniem personiski nozīmīgākas.

LITERATŪRAS UN CITU AVOTU SARAKSTS

1. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata.
2. Anspoka, Z. (2013). Daži lingvodidaktikas aspekti valodu mācīšanās veicināšanai pirmsskolā un sākumskolā. Z. Anspokas (red.) grāmatā *Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 9.-27. lpp.
3. Breslavs, G. (1999). *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata.
4. Deivisa, S. (2020). *Montesori mazulis*. Rīga: Latvijas Mediji.
5. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa.
6. Elnebija, I. (1992). *Pakāpieni bērna attīstībā*. Rīga: Pētergailis.
7. Eriksons, Ē. H. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
8. Foreste, K. L., Gibsone, Dž. L., Haligana, S. L., Clair, M.S. (2020) *A Cross-Lagged Analysis of Emotion Regulation, Peer Problems, and Emotional Problems in Children With and Without Early Language Difficulties: Evidence From the Millennium Cohort Study*
https://pubs.asha.org/doi/epdf/10.1044/2020_JSLHR-19-00188
9. Freiberga, I., Dzintere, D., Augstkalne, D. (2009). *Bērna valoda jaunradē un rotaļās*. Rīga: SIA Izglītības solī.
10. Fröbel, F., W., A., K. (1986) *Kommt, lasst uns unsern Kindern leben! Band 2*. Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag
11. Geske, R. (2005). *Bērna bioloģiskā attīstība*. Rīga: RaKa.
12. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA "Izglītības solī".
13. Irbe, A., Lindenberga, S., Tumševica, Z., Odziņa, I. (2024). *Bērns runāt mācās ģimenē*. Rīga: RaKa.
14. Jonīte, V. (1997). Spēles bērnu attīstībai. *Skolotājs*, (3), 56 – 59.
15. Jurgena, I. (2001). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: SIA "Izglītības solī".
16. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. 69 lpp.
<http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
17. Kaminski, R., A., Powell-Smith, K., A. (2017). *Early Literacy Intervention for Preschoolers Who Need Tier 3 Support*. Sage, Hammill Institute on Disabilities, 2016, Topic in Early Childhood Special Education, Vol.36(4)
<http://datubazes.latnet.lv:5053/doi/pdf/10.1177/0271121416642434>
18. Kāposta, I. (1993). *Didaktiskā spēle kā skolēnu mācību motivācijas veidotājs faktors*.

https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/2300/Kaposta_I_Didaktiska_spele_ka_s_kolenu_macibu_1993.pdf?sequence=1

19. Kļaviņa, S. (1997). *Valodas daba. Ievads vispārīgajā valodniecībā*. Lielvārde: Lielvārds.
20. Kresvels, Dž.V. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. United Kingdom: SAGE Publications Ltd.
21. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
22. Lieģeniece, D., & Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apgūvē*. Rīga: RaKa.
23. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa.
24. Ļubļinska, A. (1978). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne
25. Miltiņa, I. (2017). *Modelēšana logopēdijā*. Rīga: RaKa
26. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: RaKa
27. Piažē, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis.
28. Pirmsskolas mācību programma. Skola 2030. Rīga, VISC, 2019.
<https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
29. Pitamika, M. (2008). *Spēles bērniem*. Rīga: Valters un Rapa.
30. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
31. Rauch, E. (2003). *Interviewing a didactic game*. Retrieved from <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=cbc23076-3f01-4bc4-89fc-502a98a3631f%40sessionmgr106&hid=118>
32. Rosenbaum, S, Simon, P. (2016). *Speech and language Disorders in Children: Implications for the Social Security Administration's Supplemental Security Income Program*
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27123507/>
33. Rutka, L. (2012). *Pedagoga psiholoģiskā kompetence*. Rīga: Raka.
34. Rūķe-Draviņa, V. (1992). *No pieciem mēnešiem līdz 5 gadiem*. Rīga: Zvaigzne ABC
35. Sebre, S., Miltuze, A. (2022). *Attīstības psiholoģija. Cilvēka attīstība visas dzīves garumā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
36. Smita, K., Strika, L. (1998). *Mācīšanās traucējumi: no A līdz Z*. Rīga: RaKa.
37. Skujiņa, V. , Beļickis, I. , Blūma, D. , Koķe, T. , Blinkena, A. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000). Rīga: Zvaigzne ABC.
38. Stangaine, I. (2015). Bērna dzīves darbība rotaļā. Špona, A. *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa, 24.-61.lpp.
39. Suslovs, B. (1951). *Skaņa un dzirde*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.

40. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
41. Špona, A. (2006). *Audzinašanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
42. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagogijā*. Rīga: RaKa
43. Tomasello M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. USA: Harvard University Press.
44. Tūbele, S. (2008). *Disleksija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: RaKa.
45. Tūbele, S. (2019). *Valodas traucējumu novērtēšana*. Rīga: RaKa.
46. Tūbele, S., Lūse, J. (2012). *Ja skolēns raksta nepareizi....* Rīga: RaKa.
47. Tūbele, S., Vilka, I. (2016). *Spēle – pirmsskolas vecuma bērnu fonemātiskās uztveres sekmētāja*.
[file:///C:/Users/EVITGJREECC%20%B0/Downloads/aabuze,+191-200%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/EVITGJREECC%20%B0/Downloads/aabuze,+191-200%20(3).pdf)
48. Valsts izglītības satura centrs. Speciālās izglītības nodaļa. (2013). *Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai*.
https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf
49. Vecgrāve, A. (2005). *Ceļvedis pieaugušajiem pa bērības zemi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
50. Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga: SIA “Izglītības solī”.
51. Žukovs, L. (1998). *Ievads pedagogijā*. Rīga: RaKa.
52. Skola 2030. *Pirmsskolas metodiskais materiāls*. Rīga
<https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
53. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārnīca*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
54. Александрова, Т. В. (2005). *Живые звуки, или Фонетика для дошкольников*. Санкт-Петербург: Детство – пресс.
55. Колесникова Е. В. (2007) *Развитие фонематического слуха у детей 4–5 лет*. Москва: Просвещение
56. Козлова, С. А. (2006). *Дошкольная педагогика*. Москва: Академия
57. Рубинштейн, С. Л. (2002). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер.
http://yanko.lib.ru/books/psycho/rubinshteyn=osnovu_obzhey_psc.pdf

PIELIKUMI

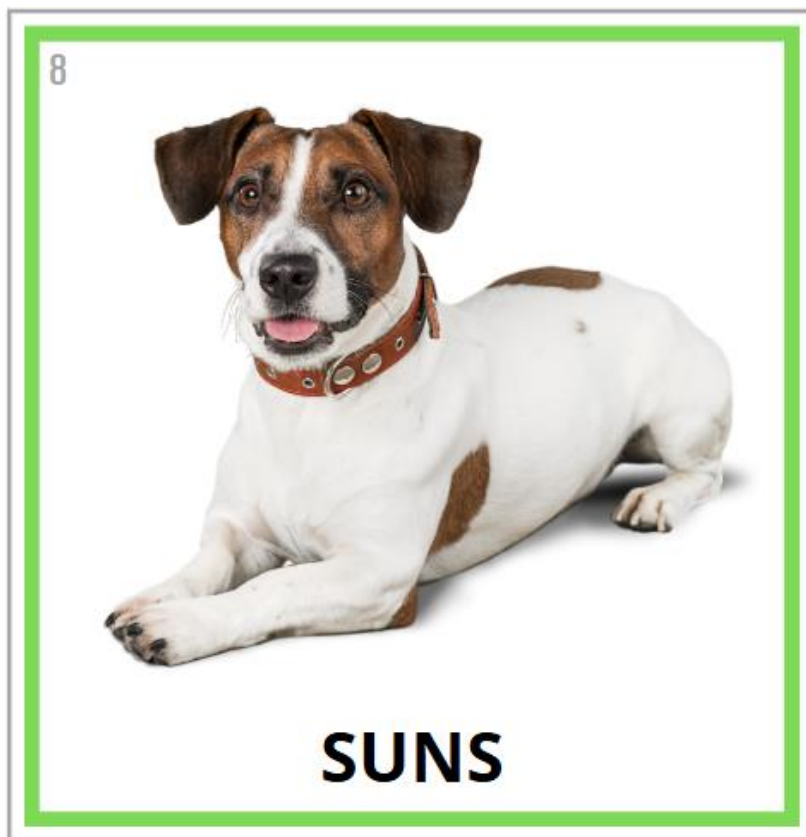
1. PIELIKUMS. *Fonemātiskie priekšstati.*

Attēlu grupēšana ar konkrētu skaņu vārda sākumā.

2. PIELIKUMS. Didaktiskā spēle "Skaņu Bingo" (lielais attēls).

2

LIDMAŠĪNA

2. PIELIKUMS. Didaktiskā spēle "Skaņu Bingo" (bingo kartīte).

GALVOJUMS

Es, Viktorija Ķībere

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors: Viktorija Ķībere

Datums: 26.12.2024.